

RODOLPHI
 GOCCLENI
 SVMMI PHILOSOPHIAE DOCTORIS, PROFESSORIS ACADEMICI.

PRAXIS LOGICA
 EX PRIVATIS EIVS LECTURIONIBUS, ANTE ALIQUOT ANNOS
 EXCERPTA.

STVDIOSIS ARTIVM ET
 eloquentiae mirum in modum
 profutura.

FRANCOFVRTI
 Ex Officina Typographica M. Zachariae Palthenij.

M. D. XCV.

Ulo. 6. II. 3343

ERVDITIONE,
DOCTRINA ATQVE
VIRTUTE PRÆSTANTI IUVENI D. M. RODOLPHO
*Goclenio, Iuniori, Filio, commilitoni
suo plurimum colendo, S. P.*

LAUDATA ubiq; terrarum & honori nobilitas est, erudite iuuenis, vt pater tuus vir præclarus ex Aristotele nobis aliquando referebat. Ea duplex est, generis & virtutis: aut verius eadem. Nam ab hac, veluti a fonte, illa dimanauit. Virtus nõ vt scholę, sed aulę fert consuetudo, vel armorum est vel literarũ. Et quam arma longe splendidiora videãtur, modestia liberalioris disciplinæ; nemo tamen M. Ciceroni negauerit, frustra esse arma foris, nisi sit consiliũ domi. Hoc Cæsar Pompeium superat, plane, vt antea exigua manu Alexander ingentes Darij copias, & Dema-

des mortuo Alexandro, Phalanges, quas victrices Orientis, Occidens pauebat, comparasse fertur Cyclopi occæcato. Comparationem licet odiosam ad magnã partem Europæ transtulit Philippus Melanchthon, postquam Carolus V. Imperator, imperio se abdicasset. Tanto pluris æstimatur consilium & valet, vt vsu compertum est, quam arma. Versatur autem consiliũ in præscientia, non electione tantum, vt quid opus sit factõ, ne fallamur opinione, statuatur. Ad eam rem difficilem & laboriosam multum valet ingenij dexteritas & natiua iudicij acrimonia, qualem in Themistocle Thucydides, in Catone Maiore T. Liuius prædicat. Sed vt ager cultu, ita ingenium studio adiuuatur. Ac propterea hic prouectior ætate ad literarum studia animum applicuit: ille absq; scientia literarum nec dignitatẽ in patria, nec salutem potuit tueri extra patriam. Quorsum hæc tam alte de vera nobilitate, non præcipua tantum parte nobilitatis, repetita percurrit oratio? Cũ literarum, quibus pater tuus me im-

buit,

buit, causa, tum tua, qui, dubito paternane sis an tua virtute nobilior. Genere nobilis es: qui eo patre natus es, quo literarum traditione nullus in Europa felicior est. Nobilis es virtute: qui patris vestigia sequeris, & tempore, si Deus volet, assequeris, antevertes, diuinarem, si qui vincit omnes omni omnium literarum perceptione, superari posset. Non scribo encomiū patris tui, nec possum in his occupationibus. Non te, quo sponte ruis, ad imitationē patris cohortor. Sed qui arguta patris tui dictata de ratione differendi, id est, consultandi, nam ludus literarius, præludium est Reip. euulgauit; nunc corollarium publico, quod est de usu, Praxim ille appellat, & in Analysin & Genesin erudite partitur, Dialecticæ. Patri quidem reddo, vt par est, sua, Filio paterna nuncupo: vt sub clarissimis nominibus adolescētia habeat verum disputandi modum, & sine quo hic mancus est, elaboratum diligensq; exercitiū. Quod si animi mei candorem, qualis est, videri vtriq; vestrum cognouero, erit quod gaudeā.

Probis probari magnum probitatis argumentum est. Præstantissima Patris tui monumēta nec tibi nec Patri commendo, nec hercle studiose iuuentuti. Satis mihi est ad distractionem exemplarium, satis emtori ad licitandum, quod sint Goclenij, hoc est, vt ego interpretor Aristotelis Christiani. Ea est viri methodus in tradendis disciplinis. Vnius etiam atq; etiam orabis Patrem tuum: vt libellum non modo suum agnoscat, verum etiam recognoscat, vt quem rudi ætate exceperim, atq; vti-
nam, vt ille dictabat, exceperissem! Quia in votis res non consistit, beneuolentiam tuam capto, opem Patris implo-
ro. Deus Opt. Max. Patrem tibi quam diutissime incolumem seruet. Tu supera eiusdem Dei auxilio spem pater-
nam. Datæ Francofurti ad Mœnum
7. Cal. April. Anno 1595.

*M. Zacharias Palthenius
Typographus Francofur-
tensis.*

M. RODOLPHI GO-
CLENII PROFESSO-
ris Academici.

PRAXIS LOGICA.

PRÆFATIO DE CAV-
sa artium.

ORDO scholasticus, seu philosophicus
Magistris & Discipulis constat. Sapien-
tes artifices ac Magistri artes partim inuenerūt,
partim conformarunt.

Discipuli percipiunt & sibi comparant.

Antequam itaq; praxin Logicam aggredia-
mur, dicemus *primum* de Inuentione artium,
deinde de Compositione earum: *tertio*, de Com-
paratione seu perceptione discipulorum.

In primo igitur membro, *de efficientibus*. In
secundo *de materia, forma & effectu artium*. In
tertio, *de instrumentis percipiendarum disciplina-
rum* monebimus.

Primum membrum.

Artium instrumenta, principia & tanquam
matres, quæ omnes regulas & theoremata no-
bis pepererunt, sunt quatuor; αἰσθησις, id est, *Sen-
sus*, ἰσχυρία, id est, *Observatio*, ἐμπειρία, id est, *Expe-
riencia*, ἐπαγωγή, id est, *Inductio*. Quomodo ergo
beneficio horum quatuor, artes inuentæ?

I. Primum a sensibus præcepta orta sunt,

quod homines studiosi sensiliū & singularium exemplorum omnia præcepta per sensus inuenierint, ut *Dialectica ex Dialecticorum, id est, re-cte differentium singularibus exemplis, qua sensus deprehenderunt, initium suum sumsit, sic a sensibus occasio aliqua illata est menti Physici, unde sua præcepta generalia constituit.*

2. Deinde postquam singulares res seu indiuidua a sensibus sunt animaduersa, mens illa diligenter obseruat & componit. *Sic Dialectici, id est, primi illi artifices, qui de arte bene differendi scripserunt, exempla ex bene differentibus a sensibus ad mentem transmissa, obseruauerunt & animaduernerunt.*

3. Tertio postquam sensus perceperūt singularia, intellectus vero obseruauit, experientia & vsus veritatem rerum sensibus perceptarum & mente obseruatarum comprobat. Nul- lum itaq; in artibus tradendū, aut recipiendum est documentum, quod ab vsu & *ἐμπειρίᾳ* verorum exemplorum obseruatum & inductum non est.

4. Quarto his accedit inductio, id est, *singularium exemplorū collectio ad constituenda theoremata, id est, præcepta generalia.* Ea initium sumit a rebus singularibus: ab his proximum & specialissimum theorema primum inducitur: Hinc paulatim ascenditur per interiecta & subalterna genera, tantisper dum ad summum genus peruenitur.

Hac via omnes artes inductæ, collectæ & inuentæ sunt, ut, cum primus *Dialecticus obseruasset, in*

set, in aliquot iisq, sufficientibus exemplis non recte concludi ex duabus præmissis particularibus; constituit regulam: Ex puris particularibus nihil necessario sequitur. Cum primus Physicus sensibus percepisset, obseruasset & expertus esset, vim ferri attrahendi, in primo, secundo, tertio, quarto, & singulis deinceps magnetibus, per inductionem collectis, tandem statuit generale seu uniuersale theorema Physicum: Magnes trahit ferrum.

De materia artium.

Quod ad compositionem attinet primum, materia artium, sensu, experientia, obseruatione & inductione inuenta consideranda venit. Huius præparandæ, purgandæ, dolandæ, poliendæ, vt artificiosa instrumenta tanquam in ignem, secures, dolabras, limas, ferras, reliquit nobis Aristoteles in post. Analyticis propositas, & a Ramo toties inculcatas. Leges scilicet tres καὶ παντὸς, id est, de omni, καὶ ὁ αὐτὸ, id est, lex iustitiæ, καὶ ὁ ἕκαστου. Lex καὶ παντὸς iubet præcepta esse necessaria, omninoq, vera aterna ac immota siue enuntientur propositionibus generalibus siue particularibus. Lex καὶ ὁ αὐτὸ iubet omnia præcepta esse homogenea, id est, arti propria. Artium tanquam agrorum constitutos fines sine piaculo neq, conuellendos neq, confundendos esse censet. Tertia lex mandat, vt generalia per generalia, & simul specialia per species doceantur. Et quod consequens est, præcepta sint reciproca. Verbi gratia, si aliquis dicat, causam in generari suo effecto, is non seruabit tertiam legem, quia quod speciei & causa formali proprium est, tribuit generi, id est, ipsi causa.

Si dicas, *ex efficiente causa oritur scientia*, violas tertiam legem, quia *quod generis est, tantū astringis ad speciem*. In Grammatica omni voci attribuitur species & figura. Hæ igitur affectiones cum generatim voci conueniant, si eas in singulis vocibus iteres, dicendo, *figura nominum quot sunt? figura verborum, aduerbiorum, coniunctionum, &c. quot sunt*, peccaueris iterum contra tertium canonem.

De forma artium.

Artis forma est artificiosa præceptorum dispositio. Lex hic vnica est diuinæ intelligentiæ, vt præcepta generaliora priori statuuntur loco, specialiora posteriori, & hac quidem continua serie, donec tandem ad specialissima perueniatur: vt ita præceptū posterius & inferius a præcepto superiore & priore illustretur, vt mundus inferior a sole illuminatur. Hæc methodus inuentionis ordini, vt ad finem primi prolegomeni monui, est contraria.

De fine.

Finis, cur efficiens in eiusmodi materiã hanc formam inducat, est instauratio, & quodammodo perfectio naturæ seu animi humani.

De effecto.

Effectum igitur harum causarum, (*præcipueque materiæ artificiose instituta & forma,*) ars est, iureque dicitur. Eam licet definias præceptorum legitimorum comprehensionem methodicam.

*De instrumentis comparandarum
artium.*

Artes comparantur potissimum Institutione & Exercitatione.

Institutio est doctoris tum viui, *ut est magister proficiens disciplinas publice vel priuatim*: tum muti, *quales sunt libri*. Illa facilior, hæc difficilior. Exercitatio est, qua præcepta, *hoc est, audita & lecta* in actum, & vsum & praxin deducimus, *id est, vel opus antefactum examinamus, & ita in exemplo proposito vim artis iam cognita deprehendimus*, vel ipsi aliquid noui conficimus, & imitando opus artis effigere, producereq; studemus. Hæc ergo qualis sit & esse debeat, speciatim nunc potissimum in Dialectica arte ostendemus.

*De ratione comparandi artem Dialecticam,
ac potissimum de Praxi eius.*

C A P . I .

Vt omnium artium, sic & differendi facultas omnino integreq; comparatur Natura & Cura. E quibus posterior doctrinam seu artem & exercitationem complectitur,

Natura differendi, principium instituit.

Institutum doctrina propriis & idoneis præceptis instruit ac amplificat. Instructum & amplificatum ab arte exercitatio tanquam quædam anima præceptorum perficit, & ad vsum transfert.

De natura. C A P . I I .

Natura est naturale lumen seu vis humana mentis & rationis ad differendum. Hoc lumen

in aliis est illustrius, in aliis obscurius. Hic impetus in illis est ardentior & celerior. In illis est tardior & remissior. Sed ut Ideam naturalis ad differendum propensionis mente complectaris, selige aliquem virum, naturæ solertia eximium, qui artem aliquam ratiocinandi non ex auditione quidem, aut fama acceperit, eumque sententiam in deliberatione alicuius causæ dicere iube. Ibi ex ipsius ingenio velut imago quædam naturæ resultabit. Nam primum ille apud se tacitus argumenta inueniet, *id est*, rationes aliquas excogitabit, ad propositam deliberationem vel suadendam vel dissuadendam. Deinde cogitationes suas certa via dispositas exprimet, rotunde singula concludet, genera a capite membratim distributa persequetur, denique affectus, ad conciliandam sibi fidem, excitabit.

De Præceptis. CAP. III.

Doctrina præceptorum, inuentionis & collocationis est legitima comprehensio. Estque naturæ æmula, & ipsius vestigia, & ductum tanquam Dei sequitur. Naturæ enim præceptiones atque monitiones ars confirmat, & in simillimam eidem viam ac rationem concludit, descriptasque differentibus ad imitandum proponit, atque ita ars, quæ discipula naturæ fuerat, eius magistra fit quodammodo. Nulla enim natura tam firma & constans est, quin cognitione sui & virium suarum, descriptione firmior, ac constantior, nulla tam languida & abiecta, quin ar-

tis ar-

tis argumento, acrior, alacrior & exercitior effici queat. Docet ergo & præscribit ars certas leges & vias ratiocinandi naturæ maxime consentaneas, quæ hallucinare neminem in dissendendo patiuntur, siue in inueniendo argumenta & inuenta disponendo, siue artium limites, ad doctrinarum certas metas monstrando ac constituendo.

De Exercitatione. CAP. IIII.

Exercitatio est naturæ & artis in actum & vsum deductio, (de hac Anaxagoras, *manus est causa sapientia.*) Et confirmat studium & meditationem non solum in perspiciendis, & interpretandis bonis auctoribus, sed in omni genere scriptiois, dictionis, concertationis. Quare duæ sunt species exercitationis, *Analysis*, & *Genesis*. Illa in explorandis exemplis, ad normam artis; Hæc in fingendis & componendis nouis versatur.

Analysis est compositorum dissolutio: seu est exercitatio, qua omnes omnium generum disputationes reteximus & resolvimus. *Resolvimus* eo ordine, quo artis partes traditæ sunt, vel aliquid aliud disputatum, dictum & scriptum est. Verbi gratia. *Alicuius excellentis oratoris resolutio fit ita; ut primum questionem, id est, rem, de qua agitur, deinde rationes, tum eorum dispositionem, & singulas partes exploremus, inspiciamus diligenter, & excutiamus, cuiusmodi sunt.*

Analysis est Inventionis & Dispositionis.

Vtraq; est virtutis, seu rectorum exemplo-

rum, vel vitij seu vitiosorum exemplorum. Nam Analysis illa, dum virtutes propositæ disputationis e præceptis inuentionis & dispositionis reuexit (*ad quæ scilicet tanquam ad Lydium lapidem accommodantur aliorum scripta*) dum vitia, si quæ sunt, ex elenchis sophisticis ad ea declinandum aperit.

Virtutes differendi, quæ satis ex præceptis artis intelliguntur, quinque sunt Proprium, Perspicuum, Certum, Verum, Consequens.

Proprium & perspicuum ad omnes & inuentionis & dispositionis partes pertinet. Certum & Verum ad inuentionis & syllogismi partes tantum, Consequens ad solam conclusionem, Sexta potest addi *ὁ τὸν τὸν, id est, Ordinatum.*

De Analysis virtutis inuentionis & dispositionis. CAP. V.

In dissolutione inuentionis rectæ, *Primo*, propositi totius operis seu scripti summa seu quæstio princeps excerpenda est. *Secundo*, argumenta præcipua, quibus quæstio tractatur, sunt requirenda. Ea mox ad proprium genus referenda, & ad loci, vnde desumpta sunt, legem naturamque explenda.

Quod ad dispositionis rectæ analysin attinet, *primum* in iudicando argumento ex argumenti quæstionisque coniunctione propositio, assumptio & complexio inuestiganda est, & ternarius iste numerus seuerè exigendus, si tamen plures sint vel pauciores enūtiationes, nõ protinus res damnanda fuerit: quod si plures sint,
partium

partium approbationes esse possunt, vel ornatus vel lucis gratia interpositæ. Sin pauciores, id quod desideratur per se forte firmum est; vel etiam non satis constans, dubia, ambigua. Itaq; detrahendum est, quod superat, & addendum quod deest.

Secundo, veritas & constantia enuntiationum singularium examinanda sunt, sint ne contingentes, an necessariæ, & vniuersæ colloca-tionis seu syllogismi consecutio ad leges syllogismorum accommodanda, & ita iudicium fiat de tota quæstione.

Tertio, quod ad methodi iudicium pertinet, si ars aliqua explicanda est, causæ eius, summa seu generalissima definitione requiri, subiectæ res paucis generibus notatæ ac distributæ, exigi debent. In oratoribus & poetis ipsæ partes eo ordine, quo propositæ sunt, etiam sunt persequendæ. Inflexum tamé poetæ & oratoris in his ordinem (*cum utilitatis aut voluntatis studium magis quam veritatis explicanda iis sepe sit propositum*) ad præcepta artis reuocabis, vt res sit conspectior & apertior.

Ergo virtutis analysis vniuersum, quod explicandum suscipit, a capite retexet.

Quæstionem cernet, quæ differenti proponitur.

Argumenta quibus quæstio tradatur aspiciet, & ad loci, vnde desumpta sunt, legem naturamq; referet.

Dispositionem postremo ad propositam regulam comparabit.

CAP. VI.

Exempla analyseos eiusmodi.

Analysis primi Psalmi.

Psalmus est διδυκλικός, διδασκαλικός. Thema enim est docentis, *quis sit beatus, & quis contra miser.*

Propositio Psalmi est, tum affirmati subiecti. *Beatus, qui verbum Dei summo studio amplectatur, meditatatur, quod discit;* tum negati subiecti; *Beatus qui non facit cum impiorum doctrina & vita.*

Partitio.

Partes Psalmi duæ summæ sunt, *prima ἀντιθεσις* seu dissimilitudo piorum & impiorum. *Altera epiphonema.*

Dissimilitudinis propositio est: *Pii sunt beati.*

Antithesis, seu antapodosis: *Impii sunt miseri.*

Propositionis subiectum explicatur graphica descriptione, quæ fit

Primum negatione factorum, quæ in pios non cadunt,

Pius est primum, *qui non ambulat in consilio impiorum.*

Secundo, *qui in via peccatorum non stat.*

Tertio, *qui in cathedra illorum non sedet.* Vbi nota tria genera hominum aberrantium a verbo Dei.

Secundo, positione affirmationis factorum, quæ piis conueniunt.

Pius est, qui in verbo Dei acquiescit, qui in eo meditatatur assidue.

Propositionis prædicatum amplificatur & illu-

illustratur simili a palma sumto; *Qui verbum Dei sectatur, similis est palmae iuxta riuos plantatae.*

Explicata seu integra similitudo est talis. Πηγ-
ταις: *ut arbor iuxta riuos plantata fructum dabit
tempore suo.*

Α' πόδοις: *sic pius irrigata fide per verbum fecit
fructus dignos verbo, & omnia eius facta habebunt
felicem successum.*

Effectis, *fructificare.*

Adiunctis, *foliorum viriditate & tenacitate
perenni.*

Antapodosios seu antithesios prædicatum
duntaxat, primum illustratur diuersa similitu-
dine a palea; *Impij peccatores, & illusores sunt si-
miles paleae, quam propulsat ac dissipat ventus.* De-
inde expolitur & amplificatur partibus mise-
riæ, aut si maui a specie pœnæ.

Epiphonemate & ἀετταις & ἀντιπόδοις con-
firmatur, adeoq; concluditur Psalmus ex effi-
ciente successus iustorum, & miseræ impio-
rum causâ.

Pij beati: *Novit enim, id est, approbat & con-
servat viam eorum Deus.*

Impij miseri: *via enim eorum nescitur a Deo,
id est, non protegitur sed perit.*

Observatio.

Valde etiam prodest quærere locum com-
munem, ut locus communis huus Psal. est ium-
mum bonum seu gratitudo piorū. Sed de com-
munibus locis dicemus suo loco.

SECUNDVM EXEMPLVM

ex capite sexto Ioannis.

*Analysis disputationis Christi cum Iudæis, de
vero & non perituro pane vite.*

Disputationis quæstio princeps est: *Edere carnem Christi & sanguinem eius bibere, est, in Christum credere, eiq; vniri.*

Disputationis nudus Syllogismus eiusmodi est.

Edere panem aeterna vita est in Christum credere.

Manducare carnem Christi, est, edere panem vite aeterna.

Ergo, manducare carnem Christi est credere.

Operemini non cibum] Propositio admonentis, *ne solliciti estote operose de caduco pane, cogitate potius de pane vite aeterna.*

Quid facimus] Quæstio Iudæorum, *quid sit hic panis & quo opere procurandus?*

Hoc est opus Dei] Responsio Christi ad quæstionem, continens propositionem, sed adhuc non ita manifeste. *Diuinum opus procurandi panem aeternum, est credere in Christum a Deo missum.*

Quod ergo tu facis] Requiritur Iudæi profyllogilinum, non assentientes propositioni, argumento sumto ab exemplo repugnante, quod patres cœleste manna a Mose datum manducassent, & tamen essent mortui.

Amen amen dico vobis] Respondet Christus ad oppositum argumentum & per distinctionē diuersi panis.

Dixit

Dixerunt ergo] In propositione Iudæi acquiescunt, expectantes ex ea assumptionem, de modo panis huius & specie.

Dixit autem eis Iesus] Declarat igitur Christus, quid sit panem vitalem comesse, & propositionem repetit, pressiusq; inculcat profyllogismo secundo; *Pasci pane vitæ æternæ, est, venire ad Christum, & in eum credere.*

Sed dixi vobis] Coarguit Iudæorum incredulitatem.

Hæc est autem voluntas] Tertio profyllogismo propositionis sententiam repetit, *voluntate patris credentes in me à cælo dimissum, servabuntur & excitabuntur ad vitam æternam.*

Murmurabant ergo] Indignatio grauis & murmur Iudæorum contra id, quod Christus dixit, *se esse panem cælestem*, a repugnantibus, causis efficientibus, procreantibus.

Amen amen dico vobis] Quarto syllogismo sententiam propositionis contra Iudæos asseuerat Christus & superiora repetit.

Et panis quem ego] Hæc est assumptio. *At manducare carnem Christi, & bibere eius sanguinẽ, est pasci pane vitæ æternæ. Caro enim Christi pro nobis crucifixa, est spiritualis animæ nostræ cibus.*

Quomodo potest] Hæc Iudæorum contradictio est veluti, qui somniarent cibum corporalem, hoc est, dentis & ventris.

Amen amen dico vobis] Respondet Christus ad contradictionem, repetitione & expositione assumptionis.

Hic est panis ille] Repetit Christus propositionem de differentia mannae Mosaicae caducae & panis aeterni.

Purus est hic sermo] Discipuli Christi assumptione offenduntur, nec possunt concludere.

Hoc vos offendit] Instruit Christus discipulos ventris pastu somniantes, nec tropicam locutionem animaduertentes, & refutat Capernaiticam seu carnalem manducationem. *Hoc vos offendit, quod praedicaui, carnem meam immolatam, & sanguinem meum profusum, animis credentibus epulum aeternae vitae futurum.*

Quid igitur] A maiore. *Vobis absurdum videtur, quod dixi, meam carnem comedendam ei, qui saluus esse velit, atq; hoc tum multo absurdius esse videbitur, cum in caelum ascendero vobis spectantibus. Sic enim tum dicere licebit; Iussit suum corpus comedi Christus, & tamen in caelum ascendit, quomodo nunc comedemus id in terris, quod in caelis sit. Verum caro non prodest quicquam, hoc est, carnalis imaginatio de manducatione mei, seu carnalis manducatio nihil prodest. Hic enim panis, ait Tertullianus, in vitae causam appetendus, & deuorandus auditu, & ruminandus intellectu, ac fide digerendus, Caro igitur ipsius etiam Christi escane, ventri est nihil satiat, nihil prodest. Spiritus est qui viuificat, id est, spiritualis manducatio, verba quae loquor vobis spiritus & vita sunt, nam & meum regnum est spirituale, hoc est, meus de vita per carnem meam consequenda sermo spiritualis est, videlicet meum regnum est spirituale. Haec igitur complexionis sententia est; Manducare igitur*
carnem

carnem Christi, & sanguinē eius bibere, est in Christum credere, & propter eum viuere, sed non manducare oris dente, sed animi fide, non potare gutturi haustu, verum pietatis spiritu, hoc est, viua fide, viuificoq; spiritu merita Christi pro nobis crucifixi apprehendere, & ita ipsum Christum verum Deum & hominē percipere, & cum eo coalescere.

EXEMPLVM POETICVM.

Analyſis Prologi Perſij.

*Nec fonte labra prolui Caballino,
Nec in bicipite ſomniaſſe Parnaſſo
Memini: vt repente ſic Poeta prodirem.
Heliconidasq; pallidamq; Pyrenem
Illis relinquo, quorum imagines lambunt
Hædere ſequaces: ipſe ſempaganius.
Ad ſacra vatum carmen offero noſtrum,
Quis expediuit Pſittaco ſuum Chære,
Picaſq; docuit verba noſtra cantare,
Magiſter artiſ ingeniūq; largitor.
Venter, negatas artiſex ſequi voces.
Quod ſi doſoſi ſpes refulſerit nummi,
Cornos Poetas & Poetriaspicas,
Cantare credas Pegæſium mellos.*

Analyſeos Prologi in Satyras Perſij ſumma quaſtio hæc eſt.

Perſius debet ſcribere poema. Quaſtionis approbatio ſumitur ex adiunctis, tum quia eſt Poeta, tum quia eſt pauper.

Nec fonte] Primum argumentum, quod Poeta ſit, tractatur per diuerſorum locum hoc modo, *Etiſi non biberim in fonte Caballino, nec in Par-*

naſo monte ſomniauerim: tamen ſum Poeta. Prior pars illuſtrata per miſtionem Ironicam (*ibi illis relinquo Pyrenem*) qua aliquorum Poetarum vanitatem eludit, qui popularem laudem conſectabantur ambitioſe ex fucata quadam poetica facultatis ſpecie.

Ipſe ſemipaganus] Altera pars diuerſorū, quæ modeſte ex effectis diſſimilitudine amplificatis declaratur: *tamen ego ſcribo poema.* Poema enim eſt effectum Poetae. In voce *ſemipaganus* eſt diſſimilitudo, quaſi diceret, *etſi ſim ſemipaganus*, alij vero *urbani*.

Quis expediuit] Altera ratio ſeu argumentū ſcribendi poematis, ex adiuncta paupertate ſimili declarata, *ut Pſittaci & pica cum fame premuntur ſalutant ſuos dominos: ſic ego omnium rerum egens carmina ſcribo.* Sed Antapodoſis reticetur, ne in Perſij animo videatur inſidere aliqua emungendæ a principe quodam Romano pecuniæ cupiditas.

Quod ſi] Loco Apodoſeos effecta quædam mercedis & præmij declarantur per comparationem parium. *Si præmia præſtantibus ingeniis proponantur, & aſportandæ mercis ſpes aliqua inuiciatur, tot erunt elegantes & concinni poetae, ut credas omnes coruos & picas poetas factos eſſe.* Videbis Antoniū Foquelium, qui in aureas Perſij Satyras cōmentaria edidit, in quibus quod ad Dialecticā attinet tum initio tum in ſingulis partibus principem quæſtionē propoſuit, argumēta ad ſui generis locos retulit, ſyllogiſmos, cum pleni fuerunt, ad ſua figura modum, diſtinxit: totius deniq; diſputationis

tationis cursum ad suæ methodi collocationisq; regulam renocavit.

EXEMPLVM EX PRIMO

libro Æneidos.

Arma virumq; cano] Propositio est totius Æneidos per distributionem. Proponit enim, duo se potissimum scripturum. Arma, id est, bella Æneæ, id est, errores ac nauigationes eius, quas sustinuit, antequam in Italiam venit.

Troia qui primus] Æneæ descriptio ex adiunctis & effectis.

Musa mihi causas] Inuocatio Calliopes, ut causas impultrices commemoret errorum Æneæ.

Vrbs antiqua fuit] Narratio, in qua describuntur causæ iratæ Iunonis. Estq; hic topographia Carthaginis ex adiunctis & situ.

Id metuens] Secunda causa Iunonis, id male habebat Iunonē, quod eo bello omnes Troiani, adeoq; etiam extinctum voluit Æneam.

Nec dum etiam] Tertia causa, quod posthabita ipsa Iuno a Troianis, præsertim Paride, cum sententiam ferret pro Venere.

His accensa] Conclusio causarum cum epiphonemate.

Vix e conspectu] Pergit narrando, & orationem Iunonis iratæ proponit.

Mene incepto] Quæstio est indignantis. Ergo ego incepto desistam?

Nec posse Italia] Argumentū a paribus, quia arcere ab Italia Troianos nequeo. Syllogismus hic imperfectus est, quia deest progressio; *si Æneam ab Italia arcere nequeo, ab incepto desistam,*

sed nequeo, ergo desistam. Approbatio assumptionis est a causa impediēte, quippe vetor fatis.

Pallas ne exurere classem] Refutat assumptionis approbationem a comparatione minorum. *Pallas filia mea non fuit impedita, sed potuit in re leuio e multo maius efficere, Ergo fata & voluntas Dei multo minus me impediēt.* Syllogismus imperfectus sic perficietur. *si ij, quorū maiestas inferior, ob vnius noxam classem Gracorum exurere possunt, multo maius ij, quorum maior est maiestas in causa maiore, propter totius gentis peccatum, efficient.*

At Pallas longe me est inferior, & Gracos propter minus peccatum admodum exercuit. Ergo ego regina Diuum, multo magis totam gentē Troianam mihi infestam coercebo.

Ipsa Iouis] Assumptionis prosyllogismus a distributione effectorum.

Et quisquam numen Iunonis] Hic refutationis velut syllogismus & conclusio est ex effectis.

ALIVD EXEMPLVM.

I. ÆNEIDOS.

Quæstio est petitionis, *O Æole mota tempestate in mari Troianos opprime, vel distrahe.*

Sunt mihi bis septem] Argumentum petitionis a paribus relatis. Syllogismi autem propositio deest, qui perficitur sic: *si tibi iungam conuulbio Deiopeiam, incuties vim ventis, sed primum: consequens ergo.*

Præstanti corpore nymphe] Laus ex adiuncta pulcritudine.

Iungam stabili] Forma coniugij stabilis coniunctio.

Omnes ut tecum] Assumptionis prosyllogismus a fine coniugij duplici, quorum primus est solatium seu adiumentum, alter proles. Methodus constat exordio, narratione, propositione, confirmatione.

Namq; tibi Diuum] Exordium ab adiuncta potestate Æoli in fluctus & mare, cuius prosyllogismus est ab efficiente procreante, *quia Deus tibi dedit.*

Gens inimica mihi] Narratio, qua occasio petitionis exponitur.

Incute vim ventis] Propositio.

Sunt mihi bis septem] Confirmatio.

ALIVD EXEMPLVM EX eodem libro.

O socij neq; enim ignari sumus ante malorum] Quæstio consolationis est: *Sitis forti animo in his perpetiendis.* Argumentū, quo quæstio probatur, alterum, est a comparatis maioribus, alterum a finibus. Partes orationis sunt exordiū, propositio, confirmatio & clausula.

Neq; enim ignari sumus] Exordium a comparatione similium.

Reuocate animos mœstumq; timorem] Propositio.

O passi grauiora dabit Deus] Confirmationis primum argumentum a maioribus: *Passi estis grauiora, ergo tolerate & leniora.* Additur amplificatio ab effectu, *Dabit Deus his quoq; firmiter.*

Item profyllogismus antecedentis in Enthymemate a similibus: *Vos & Cyclopea saxa experti.*

Forsan & hac olim meminisse iuuabit] Alterum argumentum e finibus & quodammodo effectis.

Durate, & vosmet rebus seruate] Clausula, qua repetitur propositio.

EXEMPLVM ORATORIVM.

Analysis I. Epistole Ciceronis 1. lib.

Summa est enuntiationis. Nuntiat enim Cicero Lentulo, quid de causa illius, *hoc est*, de reducendo expulso rege Ægypti in senatu actum sit. Versaturq; tota Epistola in hoc vnico syllogismo, *si natura beneficia sunt imparia, minime mihi satisfacio officiis erga te meis. At omnibus modis sunt imparia. Nequaquam ergo mihi satisfacio.*

Ego omni officio] Assumptio probata narratione. In qua exponuntur causæ impediētes reductionē regis ad Lentulum, incipit ibi *in causa hæc sunt. desinit illic; nostram fidem.*

Partes possunt statui] Propositio nimirum, cui additur ratio a comparatis imparibus; *tanta enim.* Narratio, *Hammonius.* Et clausula, quæ continet testificationem quandam de sua fide & aliorum perfidia.

EXEMPLVM II. EX LIBRO IIII.

Epistolarum Ciceronis Epistola V.
cuius initium est.

Posteaquam mihi renuntiatum est] Quæstio est con-

est consolationis, *ne nimium angare ob mortem filia tua, sed dolori obtemperes.* Argumentum inventionis vna cum iudicio syllogismorum. Primum argumentum a comparatis paribus, quæ tamen reuera maiora sunt, *quia aque chara nobis erepta sunt, atq; liberi, nimirum patria, dignitas, & honores.* Quod valet in re pari, valet etiam in altera. *Nos aque chara atq; liberos amissimus, nimirum patriam, honores, horumq; iacturam tulimus, Ergo & mortem librorum sustineamus.* Propositio est generalis & necessaria, vt & reliquæ. Syllogismus est simplex primæ figuræ Aristotelis.

Secundum argumentum ab adiuncto temporis, quia hisce temporibus calamitosissimis potius mors expetenda. Syllogismus integer hic est; *Qui in publicis & priuatis miseriis placide obdormierunt, cum iis bene agitur, Assumptio: Tua filia placide obiit, antequam has calamitates sentiret; Ergo bene cum ea actum est.* Propositio necessaria.

Tertium argumentum a comparatione similitum & maiorum, *quia vrbs & oppida etiam florentissima interierunt.* Syllogismus mutilus est; propositione sic perficitur. *Quorum vita longior esse debet, eo maiori digna est dolore. Oppidorum, vana glorie, dignitatis, quæ interierunt, vita, longior esse debet quam hominum. Ergo illorum interitus maiore dolore dignus est.*

Quartum item a comparatione maiorum, *Quia clarissimi viri extincti sunt.* Syllogismus est Enthymematicus, quia deest propositio, ex-

ple sic, si publica calamitates equo animo sunt ferenda, multo magis priuata. Atqui primū. ergo & secundum, id est, non adeo est dolendum in animula vnius muliercule. Propositio est connexa affirmata, & πρῶτος necessaria, vera. Syllogismus est connexus primi generis.

Quintum a repugnando adiuncto, vel etiam contrariis. Si nimis luges committis contra tuam personam. Syllogismus, Decet fortunæ aleam boni consulere, Vos estis vti magnis fortuna successibus, ergo, mutata etiam boni consulite.

Sextum ab adiunctis, quia sapientis est sibi etiam consulere. Syllogismus, sapientis est non tantum aliis, sed & sibi præcipere, Tu es sapiens. Ergo tibi ipsi præcipe, id est, tempera tibi.

Septimum, ab efficientium comparatione, quia sapientes non tempore, sed ratione leniunt dolorem. Syllogismus: sapientis viri est potius ratione, quam tempore aegritudinem vincere, Tu es sapiens. Ergo potius ratione, quam tempore, &c.

Octauum a relatis paribus. Quia si hoc cupiunt patria, filia, amici, illis obtemperandum est. Syllogismus, vltimæ voluntati amicorum est obtemperandum, de mortuæ filie voluntas est ut mitiges dolorem, Ergo, &c.

Nonum argumentum a diuersis finibus, quia videri possis aliud lugere. Si temporis ratio habenda est, dolori sepe detrahendum est, Assumt. Sed in eam fortunam peruenimus, ut in seruiendum sit tempori. Ergo dolori detrahendum.

Decimum & vltimum argumentum a paribus contrariis: quia sic aduersa fortuna est ferenda, quem-

da, quemadmodum secundam tulisti. Plenus syllogismus hic est. *Viri sapientis est, utramq; fortunam recte ferre. Tu sapientia studes, ergo utramq; fortunam, moderate ferēs.* Quamq; hoc modo argumento tractato, locus adiunctorum concidit.

Supereft methodus Epistolæ, quæ partes habet quatuor. Exordium, Propositionem, Confirmationem & Conclusionē: Exordij sententia est. *Decreui ea, quæ mihi in mentem venerunt, ad te perscribere.* Cuius argumentum est? *quia coram tibi declarare meum dolorem non potui.* Syllogismus, cui deest assumptio, sic absolvitur. *Si istic fuisset, dolorem meum coram declarassem, sed abfui, Ergo per literas dolorem tibi declaro,* Propositio est affirmata contingens propria, connexa. Ass. & complex. sunt affirmatæ contingētes propriæ simplices. Syllogismus est cōnexus secundi modi. Oppositio habet prosyllogismum a causa efficiente vel impultrice, quia calamitatem hanc grauiter tuli, & communem locum habuit. Complexio habet amplificationem per prolepsin duplicem. Prima sumta a comparatione adiunctorum, *quia hoc onus conseruationis miserum est.* Secunda a diuersis, *quia, inquit, non ignoras, sed præ dolore non satis perspicis.*

Propositio est tibi, *quid est, quod tantopere te cōmoneat tuus dolor? figuratur ab interrogatione.*

Confirmatio. Dispositio confirmationis est cryptica, & in argumentis decem, quæ modo numerauimus.

Primi argumenti Enthymema est: cuius antecedens ibi, *cogita quemadmodum adhuc fortuna nobiscum egerit, ut aequae chara atque liberi sint nobis erepta.*

Eius prosyllogismus duplex est. Primus a cōparatione parium, ibi: *quae hominibus non minus quam liberi chara esse debent.* Secundus a distributione adiunctorum, ibi: *Patriam dignitatem, amicos omnes.* Consequens Enthymematis est ibi: *Hoc uno incommodo additur, &c.* Est autem prosyllogismus complexionis a maiorū cōparatione figuratus per integrationem.

Secundi argumenti syllogismus integer partibus inuersus est, complexio praecedit figurata interrogatione ibi: *An illius vicem credo doles,* quasi si dicat. *Non debes dolere eius vicem.* Propositio est ibi: *Quoties in eam cogitationem, &c.* quasi dicat: *Bene cum iis agitur, qui absque calamitatibus moriuntur.* Eius syllogismus est a testimonio Ciceronis & Seruij. Assumptio est, *quid autē fuit?* quasi dicat: *sed tua filia obiit, antequam videret calamitates publicas.* Eius prosyllogismus est a distributione ereptorum bonorum, quia *neque letitia, neque spes, neque consolatio ad viuendum illam inuitare potuerunt.* Hunc amplificat tribus occupationibus, de spe inani, primo *generi alicuius*, secundo *nepotum seu sobolis*, tertio *boni alicuius.*

Tertij argumenti imperfectus syllogismus est: eius consequens permittitur, ibi: *Quaeres mihi non mediocre.* Estque illustratio ab exemplo ferui, & velut exordium narrationis sequentis.

Ante-

Antecedens est tota narratio; sed in primis ibi: *Quæ oppida quodam tempore florentissima fuerunt.* Cuius prosyllogis. quidam ab enumeratione subiectorum, est ibi; *Ex Asia rediens.* Deinde repetit totum Enthymema & ad propositam materiam accommodat ibi, *Hem, nos homunculi indignamur.*

Quarti argumenti dispositio est eiusmodi, Transitio permittitur similis argumenti ab exemplo Reipubl. Rom. ibi. *Hoc idem siquidem videmus:* Antecedens Enthymematis est ibi, *Modo vno tempore,* quasi dicat: *vno tempore in Republ. nostra calamitates tot fuerunt.* Huius prosyllogismi tres sunt: primus a subiectis præclaris: secundus ad adiuncto imperij, videlicet a diminutione. Tertius a paribus provinciis conquestis. Consequens est ibi, *In vnius muliercula animula.* Cuius prosyllogismus est alius in prolepsi, a necessitate mortis ibi: *Quæ & hoc tempore.* Subiungitur huius etiam prosyllogismus ab adiuncto, videlicet conditione humana.

Quinti argumenti methodus est directa, propositionis: ibi. *Et tu ab his rebus, &c.* Illustratur autem a diuersis. Assumptio est ibi, *Illam quandiu opus fuerat, &c.* Cuius amplificatio est ab adiunctis vitæ bonis, quadam distributione enumeratis, ibi: *Illam cum Repub. fuisse,* Complexio est ibi, *quid est quod tu, &c.*

Sexti argumenti antecedens est, *noli obliuisci.* Eius prosyllogismus est primus ab effectis. ibi. *Et cum, qui alius consueueris, &c.* secundus a contrariis illustratis comparatione similium, ibi: *Neq; imitare malos medicos.*

Septimi argumenti inuersio est *νευτερον*, cuius consequens ibi; *Hoc te tempus*, Antecedens ibi: *tua sapientia*.

Octavi Enthymematis antecedens præmittit profyllogisim. ab effectis filix: *Quod si quis etiam inferis sensus est*. Deinde ipsum antecedens sequitur, ibi. *Hoc certe illa te facere non vult*. Consequens est, *Da hoc illi mortue*. Profyllogismus consequentis est a fine ibi, *ut si quain re opus*.

Noni argumenti *τις* hæc est. Antecedens est ibi, *ut etiam in eam fortunam deuenieris*. Cuius profyllogismus est a causa fortuita, ibi: *Quonia in eam fortunam ueneris*. Consequens est ibi, *noli committere*. Hic velut clausula transitur ad 10. argumentum, ibi: *Quare si hoc, &c*. Argumentum eius est ab adiuncto, *quia me pudet scribere*: cuius iterum profyllogismus est a fine, ibi, *ne videar dissidere*.

Decimi argumenti æconomia est hæc. Antecedens ibi, *Vidimus aliquando*. Cuius profyllogismus est ab effectis. *Magnamq. laudem ex ea re adipisci*. Consequens est ibi, *Ergo fac ut aliquando intelligamus*, cum amplificat. parium, ibi. *Aque ferre, &c*. additur profyllogismus, a fine ibi. *Ne ex omnibus virtutibus*.

Conclusio habet sententiam hanc, *Ego de omnibus rebus te certiozem faciam*. Amplificatio duplex est tum a subiectis, tum ab adiunctis, Subiecta sunt res: subiecta inquam, sunt res & prouincia. Adiunctum Ciceronis est, *cum tranquilliore te*.

Tantum de virtutum Analyfi.

Sequitur nunc deinceps de Analyfi vitiorū.

De Analyfi vitiorum. C A P. V I I .

Vitia virtutibus superioribus respondentia, quinq; sunt, *Alienum*, *Obscurum*, *Ambiguum*, *Falsum*, *Inconsequens*. Addi potest sextum ἀτακτον *Inordinatum*.

Horum alia sunt Communia, eaq; cum in omni parte, tum in quibusdā vsurpata. Alia Propria in singulis partibus.

Communiam omnium dialecticæ partiū sunt, *Alienum* & *Obscurum*, quorundam *Ambiguum* & *Falsum*. Hæc enim ad inuentionis & syllogismi tantum partes attinent. (*falsum autem hic accipies generalius, ut illegitimum etiam comprehendat.*) *Hæc definitio est falsa, id est, non vera, illegitima, impropria, mala, &c.*

Proprium & Inconsequens & Inordinatū. Vitium enim inconsequentiae ad solam conclusionem pertinet; Ἀμεξίας vera, id est, confusionis, ad methodum scilicet pertinet.

De Alienis. C A P. V I I I .

Quatuor igitur vitia inuentioni accidunt, *ut si argumenta sint aliena; si obscura; si ambigua; si falsa.* *Alienum*, *Obscurum*, *Ambiguum* communia sunt inuentionis vitia, *falsum* vero est proprium singulorum argumentorum. *Alienum* Græce ἀλλότριον, hoc est, cum argumentum nihil ad rem propositam, seu questionem attinet. Hunc elenchum sæpe committunt hæretici, de quibus Irenæus ait, *quod in ratiocinando nesciant*

funes ex arena, id est, quod non cohareant membra in argumentis eorum, & sint quasi scopæ dissolutæ.

Exempla.

Apud Ennium de Medea ancilla inquit: *Vtinam in nemore Pelio securibus cæsa accidisset abiecta ad terram trabes, neve inde navis incoanda exordium cepisset; nam nunquam hera errans mea domo efferret pedem Medæ animo agro, amore sæno saucia.* Hic ancilla Medæ causam accusat alienam calamitatum in domino, hoc est, arbores in nemore Pelio, perinde atq; si ebrius quidam percussor, diceret, *Vtinam Noa non plantasset vitem, sic istum non interemissim.* Nam plantatio vitium remotissima quidem & aliena causa est cædis.

Elenchus hic in vita humana v̄sitatissimus est, cum nimirum proposita controuersia aliud agitur, ut cum ille accusaretur furti trium capellarum, narrabat de Mythridatico bello.

Pertinent autem huc quædam fallaciæ Aristotelicorum, ut fallacia secundum plures interrogationes, Item secundum non causam ut causam.

Alieni species videtur esse redundantia otiosa, quæ τωτολογία quædã est, coccyismus seu canis cuculi, redundantia rugatio, quæ sæpius idem canit. ut, si quis definiat Medicinam scientiam salubriam animali & homini, ille committit vitium τωτολογίας, nam generale per speciẽ iterat.

Aliud exemplum.

Fide, tanquam causa coram Deo iustificamur, fides apprehendit Christum, seu Christus sola fide

fide apprehenditur. Ergo per Christum tanquam per causam instrumentalem iustificamur. Hic in conclusione per causam instrumentalem redundat, est enim determinatio Medij termini seu pars tertij argumenti, quæ ingredi conclusionem non debet.

Lex generalis erit: *medium concludere nescit.*

De Obscuro. CAP. IX.

Obscurum hic est, cum non intelligitur argumentum, quod dicitur. Huc pertinet Elenchus petitionis principij, cum probatio est obscurior quæstione, quam arguere debet, *ut corpus Christi & sanguis eius delitescunt sub speciebus panis & vini, inquit Pontificij, quia panis consecratus, transubstantiatur in corpus Christi, & vinum in sanguinem eius.* Si citharista tibi dicat, *porrigemibi quadrupedem, tardigradam, humilem, enisceratam, id est, testudinem,* ille committit elenchum obscuri. Sic medicus ad rusticum ægrotum, *sume terrigenam, herbigradam, domiportã, sanguine cassam, id est, cochleam.* Sic a multis putatur obscuritatis vitio laborare definitio animæ Aristotelica; *anima est ἐντελέχεια corporis organici, potentia vitam habentis.* Quid enim per ἐντελέχεια intelligatur, disceptant Physici, sed adhuc sub iudicelis est. Notabis autem hic sæpe enormem brevitatem, obscuritatis causam, esse, ut habet versiculus, *Obscurus fio dum brevis esse volo.*

De Ambiguo. CAP. X.

Ambiguum est, cum argumentum indistin-

Et adhibitum alio atq; alio sensu accipi potest: seu cum dubitatur, quam significatione de multis sequi conueniat. Ad hunc igitur elenchum, qui & ὁμωνυμίας & æquiuocationis dicitur, referes si in eadem distinctione, idem verbū πολλὰ πάλῳς λέγεται & dissimiliter intelligitur.

Exempla.

Quod quis emit poterit dicere iure suum;

Carmina Paulus emit, recitat sua carmina Paulus, Suum est ambiguum. nam nunc auctorem, nunc possessorem significat. Respondeo per distinctionem; aliud est suum emtione seu proprietate, aliud *compositione seu efficientia.*

Committitur ergo hic elenchus, etiam perstringendo, ludendo, & iocando. Sic ludit Henricus Stephanus in quendam ὁμωνυμίας vocis iuris,

Quod voco te Juris Doctorem utriusq; super-
his,

Et de sorbilibus iuribus ipse loquor.

Et iterum de eodem, iam bicis senariis.

Quod iuris utriusq; te vocauerim
Peritum, h. morem ne tibi dari puta,
Vnde insolescas, atq; sumas cornua.
Peritorem censeo meam coquam,
Et iusculorum & plurimorum iurium,
Sint illa siue carniū, seu piscium.
Vorare tu tantam; illa & apparare scit,

Quæstio est Iurisconsultorum, utrum magi-
stratus habeat merum imperium, an omnia solius
principis propria sint? ad quam definiendā cum

Heluri-

Heluricus I. Imperator arbiter Bononiæ effec-
 electus inter Lothariū & Azonem æqui spon-
 sione facta, iudicauit, merum imperium solius
 principis esse. Ex quo Lotharius equum, Azo
 æquum tulisse, dicitur. Tūc homines faceti di-
 cebant, *dixerat hic æquum sed tulit alter equum.*

*Qui habet equum habet bonam causam, Lotarius
 habet equum. Ergo Lotarius habet causam bonam.*

In specie Elenchus est profodiæ. *Stratonicus cy-
 thareus in Gymnasio nouem Musarum icones, u-
 namq; Apollonis, duosq; discipulos habebat. Inter-
 rogatus is a quibusdā, quot nam haberet discipulos,
 τὴν θεῶν inquit duodecim.* Locus est in voce τὴν,
 qua cum præfationis loco ad conciliandū & ex-
 primendum fauorem diuinum vti consueue-
 rint Græci, ipse ad numerum denotandum, io-
 cose transtulit.

De Falso. C A P. X I.

Falsum hic est, cum argumentum est fallax
 seu sophisticum.

Fallacia non causa, ut causa.

Elenchus hic fit, cum tale quidpiam adhibe-
 tur, quod causa videtur conclusionis, cuius ta-
 men causa reuera non est. Huc pertinet falla-
 cia accidentis.

Exemplum. I.

Nummus conflatur ex cupria massa, cum
 aureus esse debebat, falsa est materia. Ergo mo-
 netarij sæpe committunt elenchum materiæ,
 scilicet falsæ.

Exemplum. 2.

Sinon apud Virgilium ait: *equum ligneum ideo fabricatum esse a Grecis ut placarent Mineruam*, hic finis sophisticus est. nam verus ille erat, *ut Troia a Grecis fraude ac dolo caperetur*. Epicurus & alij hic sophisticæ sunt, cum disputant, voluptatem vel opes esse hominis finem.

Exemplum. 3.

Qui propter nos resurrexit & mortuus est, & ascendit in cœlum, ubiq; est diffusus. Christus secundum carnem propter nos resurrexit & ascendit in cœlum, Ergo Christus secundum carnem est ubiq; diffusus. In maiore est fallacia non causa, ut causa. Nam omnipresentiæ causa vera non est resurrectio & ascensio, sed immensitas diuinæ essentia.

Exemplum ex iure. 4.

Quæstio est, *An Onanes ideo sit homicida habendus propter solam seminis effusionem? Item, an semen habendum sit pro ipso homine? Vtrumq; autem recte negatur. Sed arguat aliquis, Si Onanes Genes. 28. ut homicida necatus est, ob id, quod nefarie semen in terram effudisset. Ergo in homicidis idem est, sine quis foetum vivum, vel non vivum in utero interimat. Est fallacia secundum non causam. Non enim principaliter Onanes propter *σπέρματος* effusionem puniebatur, sed propter contemptum Dei & invidiam, quia etiam iussus a Deo nolebat fratris resuscitare semen.*

Fallacia non effecti, ut effecti.

Elenchus hic fit, cum effecta adhibentur, quæ a falsis

a falsis proficiscuntur causis; Fit item in contingebus, id est, cum non necessario effectus sequitur causam, *ut hic salutavit Titium memoriter suo nomine, Ergo est Rhetor extemporalis.* Illatio hic vitiosa est. Salutare enim aliquem nomine proprio memoriter, non est argumentum extemporalis facundiæ, sed eo ipso homo tardæ & debilis memoriæ notatur. *Eu angelij est imperare, vetare, promittere, punire.* Respondeo, hæc sunt effecta legis præsertim ciuilibis ex *l. 6. de leg. Modest.*

Ex iure.

Iurisconsultus Proculus, *error inquit ius facit.* Sed non sequitur, *error est, ergo ius est, Nec ius est, ergo error est.* Interdum enim tantum error communis ius facit.

Elenchus subiectorum.

Elenchus subiectorum fit, cum rei tribuuntur falsa, vel captiosa subiecta, *ut si quis cornos pascit in aere; Vinum crescat in montibus hyperboreis, si quis Grammatica arti explicationem poetarum, oratorum, & historicorum ascribat. Item in Medica arte explicatio theorematum physicorum, in Physicis Dialecticorum, in Geometria Arithmetiæ, in Dialectica Rhetoricorum, falsa subiecta sunt.* Et hic elenchus falsi ex subiectis.

Exemplum ex iure.

Si dicatur, *commodatum consistere in rebus, quæ mensurantur, numerantur, ponderantur;* hic tribuuntur commodato subiecta mutui. *Mutui enim datio inquit Proculus l. 2. §. appellata. ff. si*

cert. pet. consistit in his rebus, quæ pondere, numero, mensurave constant.

Elenchus adiunctorum.

Hic fit, cum adiunctis utimur, vel prorsus falsis, vel allegoriis pro natiuis, separabilibus pro inseparabilibus, communibus pro propriis, raro contingentibus pro perpetuis.

Exemplum historicum.

Fugit, ergo timeret. fuga fallax adiunctum timoris est, nam ea callidi Imperatores sæpe magnas victorias adepti sunt, ut Cyrus in Scythiam profectus cum copiis, simulato metu, quasi defugiens castra sua deseruit epulis & vino referta. Quo cum filius Reginae Mesagetarum venisset, milites suos vino opprimi patitur. Itaque Cyrus statim reuersus omnes interfecit. Sæpe hoc dicitur sophisma & fallacia & συµβεβηκός, id est, accidentis.

Captio e dissentaneis.

Dissentanea falsa & captiosa in singulis generibus notari possunt, ut facundus hic est, ergo non est formosus. Facundus & formosus non sunt opposita, sed diuersa, sunt & interdum dissimilia, ut cum dico, quamuis hic sit facundus & ille formosus. l. ult. §. omnes enim. C. unde vi. antecedens: Omnes scire debent, quod non suum est, ad alios modis omnibus pertinere, hic medium videri possit, scilicet id, quod nullius est. Elenchus igitur hic est oppositorum. nam vno mediatorum negato, non necessario alterum infertur.

Aliud exemplum.

Omnia Castor emit, aliquando ergo omnia vendet, vel certe nihil. Hic etfi Relata sunt emere & vende-

vendere, vitiose tamen hoc modo inter se conferuntur. nec sequitur, emacem esse vendacem, vel etiam nihil rursus diuendere. Oritur & captio ex confusione relatorum, *ut unum & eundem esse tutorem & sub tutela agere*. Relatorum fœda confusio est. Parit & errorē priuantium, & contradicentium confusio, *ut non habes cornua, ergo habuisti*. Non valet collectio, quia priuatio ante requirit habitum, & aliud est *non habere cornua*, quam *priuari cornibus*. Non potest videri desuisse habere, qui nunquam habuit, inquit Paulus Iurisconsultus *l. non potest. ff. de reg. iur.* Nec etiam valet, *cares cornibus*, ergo *amisti, vel habere desisti*. Item *amisit cornua*, ergo *habuit*. Posita enim priuatione, infertur habitum antecessisse.

Elenchus Comparationis.

E Comparatis etiam variæ sunt captiones, vt cum ea, quæ imparia aut dissimilia sunt, pro similibus aut paribus sumuntur. *Hoc peccatum homicidium est, illud mendacium, atqui vtrumq; æquale est, ergo pari sunt pœna plectenda*. Est fallacia non parium tanquam parium. Non enim omnia peccata sunt paria, (*ut neq; virtutes sunt æquales.*) Plus enim inquit *Iurisconsultus est*, hominem veneno extinguere, quam gladio interficere.

Aliud exemplum.

Hic potest tollere festucam, ergo etiam trabem, Hic imparium fallacia est, seu est fallax collatio, a minore ad maius præsertim affirmative. Nam qui minus potest, non illico potest maius. *Vestis*

noua & recens anteferenda veteri, & noua sponsa anteferenda veteri, ergo amicitia noua anteferenda veteribus, Respondeo, non valet consecutio, quia fallax similitudo est, quemadmodum vestis recens veteri, sic amicitia noua veteri antepo- nenda est. Famam laetit boni viri, ergo homicidiū commisit, Non valet illatio, minus enim est famam, quam vitam tollere, Papinianus enim ad l. Iul. de adult. inquit, cuius fama, multo magis vi- ta parcendum est.

Elenchus coniugatorum.

Hic fit primo, cum in coniugatis est ambi-
guitas, *ut aurum cœlatum hoc seculo Romæ vena-
le, ergo Romæ sunt aurea secula. Homines sumus, er-
go humana spectabimus.* Vtrumq; vitiosum est;
Duobus enim modis dicitur aurum. Primo
*est aurum quaecunq;, deinde præstans & eximi-
um.* Sic humanum duobus modis dicitur, tum
*id, quod terrenum, fluxum est, tum id quod come
& fabile est.* Deinde non valet collectio, si con-
iugatum est aliquod nomine tantum, *ut tutum
est. Ergo non metuit. Doct̃or est, Ergo docet.* Ter-
tio item, si vnum cōiugatorum significat actio-
nem, alterum vero habitum, *ut heri eras ebrius,
ergo es ebriosus. heri dicebas verum, ergo es ve-
rax; heri agebas iuste. Ergo es iustus. Hic iam vi-
gilat, ergo est bonus vigili.*

Elenchus notationis.

Hic fit, cum nomen non vere conuenit rei,
ut hic dicitur Petrus, ergo durus est instar petra.
Secundo cum notatio vel inepta, *ut cum quidā
ineptus formalista dicit, q̃ non dictum esse aī, id est,
semper*

semper, π, id est, aliquid, δ, id est, ens. Causam, quasi canissa. Item ανε, id est, aer dicitur ab α, id est, principium & ω, id est, finis. Apud Iurisperitos, quod pace bona ipsorum dixerim, multæ sunt eiusmodi notationes, quæ non sunt veræ Etymologiæ, sed tantum allusiones, ut in iure canonico usura dicitur ab usu æris, falsa hæc notatio, est. Si enim vera est, fœtura erit fœtus æris, quod est absurdum. Iurisconsultus Caius in ff. de verb. sign. pignus ait, appellatum a pugno, quia res, quæ pignori dantur manu traduntur, Res donata, vendita, commodata, pugno seu manu traditur. Ergo res donata, vendita, commodata est pignus. Respondet interpret iuris, ab eiusmodi interpretationibus procedi negatiue, ut hæc res non traditur pugno, id est, manu, ergo non est pignus; sic (inquiunt Iurisperiti, valet; Appellata est mutui datio ab eo, quod de meo, tuum fiat, Paul. l. 2. §. appellata. ff. si cert. pet. Ergo si de meo non fiat tuum, non est mutuum, Non autem sequitur, mutuum ex eo dictum est, quod ex meo tuum fiat, Ergo quoties ex meo tuum fit, mutuum erit. Tertio cum nomen est angustius notatione, sæpe enim fit, ut rei nomen imponatur per synecdochen, ut hæc ars est Geometria, Ergo tantum est descriptio seu mensuratio terre. Hic tenet Theologiam, ergo tantum tenet doctrinam de Deo.

Elenchus distributionis.

Hæc fit variis modis. Primum, cum in distributione aliquid prætermittitur, quod necessarium est, aut additur, quod superfluum est, nec

necessarium erat addi. *Secundo*, cum partes distributionis non repugnant, sed eidem conueniunt. *Tertio*, cum totum in falsas partes diuiditur. *Quarto*, cum gradus vel etiam membra cum speciebus confunduntur.

Exemplum. 1.

Terra diuiditur in Europam, Asiam & Africam, & Vtopiam. Monachorum alij sunt probi, alij improbi, alij neutri, ut picti. Hic vltima pars redundat.

Aliud exemplum. 2.

Vbiquitas est localis seu personalis, vel receptiua. Hic primum membrum redundat, quia nihil ubiq₃ est localiter, seu circumscriptiue.

Aliud exemplum. 3.

In Iuda fuit contritio & bonum propositum deinceps recte faciendi, Ergo in Iuda fuit salutaris & vera & integra pœnitentia. Respondeo, non esse hic perfectã seu legitimã diuisionem, & ex insufficiente enumeratione partium nihil sequi. Præcipua autem conuersionis ad Deum pars est fides seu spes veniæ a Deo & gratiæ, qua Iudas deficiebatur.

Aliud exemplum. 4.

Si quis Europam diuidat in Asiam & Africam, is totum integrum in falsa membra diuidet; si quis diuidet animantes in hominem, bestiam, stellas & Deum, falsas species adhibebit. Stelle enim & Deus non sunt animantia.

Aliud exemplum. 4.

Cum dico, hominum alij sunt impij, alij infelices, alterum membrum in altero includitur, tanquam

quam consentanea. Impij enim sunt minus grati, non igitur est legitima distributio, si dicas, *ars est vel vana, vel mala, vel bona, vel Grammatica,* Hic species scilicet *Grammatica* in genere includitur. Igitur non est partium vera contrarietas.

Pleriq; Arithmetici additionem & subtractionem faciunt species Arithmetices, cum tamen sint membra integrantia.

Ex iure.

Recentiores iurisperiti faciunt quinq; species culpæ, *latissimam, latiore, latam, leuam & leuissimam,* quod recte improbat Zasius. Nam etsi verum est inter culpas aliam censerem latiore, aliam leuiorem; tamen ex huiusmodi gradibus non possunt constitui diuersæ species, cum notissima sit iuris regula, quod maius & minus non faciant diuersas species.

Elenchus definitionis.

Hic fit, cum non declarat naturam rei propositæ definitio, quid sit; item cum vel parum, vel nimis plena, denique vitiosa est definitio, quæ fit tantum negatione.

Exempla.

Gloria est potentia in Republica scelere parta & odium metusq; populi. hæc definitio gloriæ est falsa, quia constat ex falsis gloriæ causis. *Homo est animal mortale a Deo creatum.* Hæc definitio, etsi colligatur ex genere cum adiuncto, & causa veris, tamen non est propria, sed communis, atq; idcirco minime vera. Vera enim, id est, legitima definitio est non solum, quæ vere

enuntiatur, sed etiam, quæ rem proprie ac reciproce explicat.

Aliud exemplum.

Platone (*si Laertio credimus*) definiente *homo est animal bipes implume*, Diogenes nudatum, vstulatum, deplumem gallum in eius scholam deiicit, & ait, esse hominem Platonicum. Hæc ergo definitio impropria & nimis late vagatur.

Exemplum ex iure.

Furtum est contrectatio fraudulenta rei alienæ, quæ fit animo lucrifaciendi inuito domino. Videtur nimis late patere definitio, hoc est rapinæ etiam convenire. Quare putant quidam addendum esse *fraudulenta & clandestina*. Alciatus posterius etiam membrum redundare existimat, *inuito domino, lib. 1. disjunctionum. cap. 10.* Nam furtum etiam volente domino fieri potest, puta si surripia, quod dominum nolle existimem, cum tamen is velit, Pomponius ait, me esse furem *l. inter omnes. §. ult. ff. de furt.* cui Alciati sententiæ astipulatur text. in *l. si quis seruo. C. de furtis & seruo corrupto.*

Ex iure.

Mutuū est contractus, qui neq; solemnitate verborum, neq; literis, neq; solo consensu contrahitur. In *l. 5. fin. de auro & arg. leg.* ait, argentum factum, dici, quod neq; in massa, neq; in lamina, neq; in signato, neq; in suppellectili, neq; in mūdo neq; in ornamento sit. Interdū tamen cum aliæ haberi non possunt, eiusmodi definitiones in iure probantur, vt Pomponius in *l. 1. ff. de supell.*

supell. leg. supellex est domesticum patrisfamilias instrumentum, quod neq; argento auro ve facto, vel vesti annumeratur.

Elenchus testimonij.

Vere diuina testimonia nunquam fallunt. In quasi diuinis, vt pronuntiatis Ethnicorum, vatum & auspicum, falsitas sæpe inest. Humana autem testimonia sæpissime fallant, id quod ostendunt periuria quotidiana, falsæ contestationes, fallax fama, falsi rumores, vulgo receptæ opinioniones, quæ rationibus subuerti possunt, præsertim saniorum auditorum. Præclare enim Plato in Critone ait, *non multitudinis sed saniorum opinioniones curandæ sunt.* Saniores autem ij sunt, qui veritatem ducem sequuntur.

Exempla. 1.

Baldus hoc asserit, ergo tenendum est pro iure. Elenchus est testimonij seu auctoritatis, ea scilicet duplex est, necessaria, vt legis, & probabilis, vt *Iureconsultorum, quibus creditur, non quia dixerint aut scripserint, sed quia secundum ius & æquitatem responderint.* Sequitur igitur hoc: *Baldus suam assertionem probat legitima ratione, ergo est obseruanda.* 2. *Ptolomæus non docuit modum octauæ spheræ, ergo octaua spheræ non mouetur proprio motu, Moyses in Genesi nihil diserte scripsit de creatione Angelorum, Ergo Angeli non sunt conditi æterni.* Hic respondendum est: *ab auctoritate probati auctoris, non valere consecutionem negate.*

Expositi sunt Elenchi inuentionis, sequitur ergo commune factio de elenchis dispositio-

nis, & primum enuntiatorum. Vitia enuntiationis eadem sunt, quæ inuentionis, si ea nimirum sit aliena, obscura, ambigua, falsa, siue aliquando (*dum dicitur incerta*) siue semper (*dum dicitur impossibilis.*)

Sed præterea enuntiatorum Elenchus fit, cum affirmatum pro negato, generale pro speciali, simplex pro composito, non oppositum pro opposito, contrave sumitur.

Exempla.

Cerasa acida sunt salubriora, pomum est fructus, hæc igitur cerasa sunt salubria. hic allumptio prorsus aliena est. *Bonum non possidetur ab improbis: diuitia possidentur ab improbis, Ergo diuitia nõ sunt bona.* Intelligitur propositio de bono morali seu honesto. Allum. est contingens, quia etiam pij reges sunt diuites. *Si mouetur, est animal. Sed mouetur. Ergo est animal,* Est elenchus enuntiationis connexæ, non enim illico animal est, si moueatur quidquam, si cum sensu & vita mouetur, tum demum est animal. *Cum honestã hanc virginem stupraueris, vel ducenda tibi erit, vel dotanda;* falsa est hæc disiuncta, vera enim est, copulata, *Nam tibi & ducenda & dotanda erit.*

Exemplum ambiguitatis eiusmodi in iure est.

Iulius & Antonius delegati possunt cognoscere de causa. Seu Iulius & Antonius possunt trabem hanc ferre. Ergo Iulius potest. Dicat aliquis hanc consecutionem valere, quia a tota copulata ad quam-

quamlibet eius partem, valet argumentum, *ut pater & filius sunt in potestate alterius. Ergo & filius.* Atqui respondendum est in priori exemplo, copulam coniuncte accipi, id est, intelligi de utroq; non vero de altero tantum. *Christiani sunt liberi. Ergo non pendent Principi tributum.*

De Elenchis Syllogismi. CAP. XII.

Viria syllogismi sunt, si alienus sit, si obscurus, si in partibus suis ambiguus, si falsus, vel ex parte, vel ex toto. (*Hæ fallaciæ oriuntur ex materia inuenta,*) si denique inconsequens seu inconstans fuerit (*hoc sophisma formæ & modi est.*)

Syllogismus alienus est, qui aliud concludit, quam sit propositum, vel qui ad propositâ questionem non pertinet. Huius quasi species est *quasi nullus syllogismus*, cum aliena sunt omnia. Hic locus est vulgari regulæ, *Ne sit aliud vel plus in conclusione, quam quod ex præmissis inferri potest.* Item, *in syllogismo non sint quatuor termini.* Quando bibo bis ter, sum qualibet arte magister. Bis ter bibens, bibit magis quam ter, Ergo magister dicitur a magis & ter. Respondebis alienam esse conclusionem; cum talis esse debeat, Ergo bibens magis quã ter, sit magister.

De Obscuro. CAP. XIII.

Obscuritas Verborum vel Rerum est. Illa vitium Grammaticæ vel Rhetoricæ, cum vox vel tropus est obscurus, hæc Dialecticæ est. Obscuritas in rebus duplíciter fit. Primum cum syllo-

gismi partes multis interpositis confunduntur, seu cum longa oratio interiecta inter partes syllogismi, facit, vt syllogismus vix agnoscat. Deinde cum partes syllogismi de industria reticentur, vt statui non possit, quid inde efficiatur.

De Ambiguo seu ἀμφιβολία. CAP. XIII.

Ambiguitas incidit interdum in vnam aut plures syllogismi partes. Et tum sæpe ratiocinantē in errorem falsæ conclusionis deducit.

In inuentionis elencho ambiguum oritur ex argumento. hic ambiguæ sunt quæstionis partes. Syllogismus igitur ambiguus est, cum ambiguæ sunt in eo quæstionis partes. Huc igitur pertinet ἀμφιβολία, quæ est orationis ambiguitas, nata ex dictionum syntaxi. Itemq; elenchus compositionis & diuisionis.

Exemplum.

Apollinis oraculum erat λοξόν, *Cræsus Halyn penetrans magnam peruertet opum vim, Ego sum Cræsus, Halyn penetrans, Ergo magnã peruertam opum vim*, Deceptus est miser Cræsus ambiguitate propositionis ex generalitate orta. Putabat enim, peruersurum se vim hostium, peruertit autem suam. Ibi quæstionis partes sunt ambiguæ.

Vulgus Grammaticorum: *date crescendi copiam nouarum*, pro *crescendarum nouarum*. At primum *crescendarum*, non est Latinum, deinde falsa interpretatio est orta ex mala distinctione. Vera enim lectio hæc est, *date copiam crescendi,*

scendi, hoc est, vt crescant ij, nouarum qui spectandi copiam faciunt, id est, *qui nobis faciunt copiam spectandi nouas comœdias*. Elegans Latinitas est, si gerundio, duo adduntur genitiui, quorum alter ad substantiuum, alter ad gerundium refertur. Porta patens esto nulli, claudaris honesto. Hic ambiguum oritur ex mala distinctione.

Operam dederat Logica per aliquot annos, honesto genere natus adolescens Parisiis: domum reuocatus, vt suam sapientiam ostenderet, in mensa patris assidens, cum duo oua sorbilia essent a matre allata; Quid tuis opus est, cum tantũ simus duo, exclamauit. Patre mirãte, quomodo tria esse diceret, an non vnum & duo sunt tria? subinquit: tum pater, ego ergo fili, quia ouis delector, duo ista accipiam, tu tertio si voles vttere. Sic ille, cum apposita essent oua, sophisticabatur esse sex, vnum, duo, tria sunt sex, in hac patina sunt vnum, duo, tria oua, Ergo sex.

De Falso. C A P. X V.

Sæpe præmissæ omnes, sæpe vna, falsæ sunt. Tum inficiatione vtetur, & falsitas refellenda. Huc refer incertum, falsum, cum pro fortuito, pro necessario sumitur, accidentarium, pro *καθ' αὐτὸ*, committitur fallacia accidentis. *Anima est ex semine traduce, Ergo mortalis.* Qualis enim causa, talis est effectus. Antecedens est incertũ & dubiũ. Nam phisici certant, & adhuc sub iudice lis est, an anima sit ex parētibus, an cælitus corpori immittatur. Huc etiam pertinet elen-

chus petitionis principij, *ut purgatorium est, ergo missa sunt celebranda pro defunctorum animis.* Hic antecedens magis dubium est, quam quaestio ipsa.

De inconsequente seu παραλογισμῶν consequentis. CAP. XVI.

Syllogismus inconsequens est, qui non conuenit ad normam artis: *ut, cum partes inter se non coherent constanter, aut cum praemissa verae sunt, & tamen conclusio falsa.* Hic igitur non partium fallitas, sed conclusionis inconsequentia refellitur; quanquam interpres Aristotelis quidam huius loci paralogismos in materia & forma peccare simul doceat. Graecis est ἀσυμλογιστία item ἀνακρίκρον, Latinis fallacia consequentis. Quo refertur interdum fallacia a dicto secundum quid ad dictum simpliciter.

Exempla. Vitia inconsequentiae.

Omnis liber uiuit, ut uult, ego uino ut uolo, ergo sum liber, Error est inconsequentiae, quia in secundo genere simplicium ex omnibus partibus affirmatis uitiöse concluditur. Tale est autem hoc: Omnes qui sunt saluati, sunt etiam uocati externe. Simon externe fuit uocatus, Ergo fuit saluatus. Vana fides est necessaria ad iustificandū, uana fides est, quae habet bona opera, Ergo bona opera sunt necessaria ad iustificationem. Est fallacia inconsequentis. Talis enim debebat esse complexio, Ergo aliquid habens bona opera, est necessarium ad iustificationem. Leges cōcedunt usuras, ergo recte faciunt qui exercent usuras. Nego consequen-

sequentiam, quia a facto ad ius non valet consequentia. Huc etiam vitium inconstantiae pertinet, cum conclusiones non sunt constantes, sed interdum fallunt. Sic in composita argumenti dispositione, fallaces & inconstantes modi ab aliquibus traditi sunt, ut cum retinetur consequens, ut retineatur antecedens, Valet enim hoc Cliniae apud Terentium; *Si nihil mali esset, iam hic adessent. Ad iam aderunt, dicit ille Clitipho. Nihil ergo mali, concludit Clinia.* At quod sequitur non valet, *si Cometa est, lucet. Atqui lucet. Ergo est Cometa.*

De errore methodi. C A P. X V I I .

Supersunt vitia Methodi, Alienum & Obscurum (*quanquam ἀπαιτοῦ addi posset.*)

Alienum est, quod adhiberi minime necessarium est, ut *si quis docendus, doceri maxime velit tantum παρηγορα* (*ut commonefactiones, exhortationes, reprehensiones*) adhiberi ea, alienum, id est, *stultum est.* *Si quis docendus doceri tamen nolit, Vel si potius est oblectandus aut permouendus, quam erudiendus, adhiberi initio definitiones & partitiones rerum, iterum alienum est.*

Obscura methodus fit, primum si res docenda doceatur absq; definitionibus, ut, *si in Grammatica voces non distribuuntur in certa genera.* Secundo si rem in docendo non distribuas in proximas seu remotissimas partes. Tertio si ordinem partium permisceas & confundas, si partes non prosequare eodē ordine, quo propositae fuerunt, Græcis est ἀναρροῦσις, id est, *pertur-*

batio ordinis seu histerologia, cum res dicuntur præpostero ordine. Quarto, si explicatio ab obscurioribus progreditur, *ut cum itur a specialibus ad generalia, item a compositis ad simplicia.* Quinto, si inter partes propositæ disputationis digressiones longiores interponas. Tum enim non facile cernitur, quæ via & quo ordine, tota oratio progrediatur.

Exempla.

In libris Organi Logici generalis Logicæ definitio desideratur. Nec definit ibi Aristoteles argumentum, nec causam, cum tamen inter omnes conveniat, ut in omni legitima constitutione, & doctrina res primum, qua de agitur, quid sit, explicetur, sicut in Phædro Socrates admonet. Si quis partes Dialecticæ faciat doctrinam argumenti & enuntiationis, syllogismi & methodi, integrantes & remotiores partes nominat, cum essentielles & propinquiores partes sint inuentio & collocatio.

Tertium exemplum.

Si quis substantiam dividat in corpoream & incorpoream, & primum corpoream definiat & pertractet, is ordinem institutum a se immutat. Idem iudicium esto de eo, qui hominis partes facit corpus & animam, & de anima doctrinam tractationi corporis præmittit, Ordinis tamen eiusmodi immutatio, non est vitiosa, cum commoditatis aut voluptatis ratio spectanda est, id quod in methodo prudentiæ fieri solet. Longius digredientibus ab instituto dicere licet, disputare non est de variis clamitare, sed dicere, quæ faciant

ἡθὺς ἔπος. Si in Theologia ab homine ad Dei creaturas, a genis malis ad spiritus, in iurisprudentia, ab emtione ad contractum, in Ethica a iustitia ad virtutem quis deueniat, is progreditur retrogrado ceu cancer vt solet ire pede.

De Genesi. C A P. X V I I I.

Genesis est, qua aliquid congruenter legibus & præceptis Dialecticæ condimus, & efficiamus.

Dicta a γένεσις, id est, fieri seu nasci, quod nouum opus artigignat.

Consistit in Scriptione & Dictione.

Vtraq; est Subita seu extemporalis, vel Cogitata accurateq; facta.

Rursus scriptio & dictio, atque ita Genesis in duo diuiditur genera. Vnum vocatur Imitatio, alterum dicimus Quæstionem liberam.

Imitatio est, cum auctoris alicuius illustri scriptum in aliam rem, ceu aliud argumentum deducimus, ita vt diuersa in expositione & applicatione similitudo sententiarum, compositionis & ordinis constanter seruetur: verbi gratia, si Tyro, cum Ciceronis orationem aliquam audiuit, & iam intelligit in simili materia Dialecticas virtutes eius in inuentione & collocatione rerum pro viribus æmuletur, & exprimat.

Est μερικὴ Partialis vel κᾶθ' ὅλην, id est, totalis.

Partialis est, cum illustrem locum aliquem auctoris æmulamur, & imitamur. Totalis est cum totum opus imitamur.

De rerum autem imitatione hic loquimur, qua conuertitur sententia in aliam; verborum enim imitatio est Grammatica Logica, & Rhetorica, cum nimirum singularum, dictionum intelligentia, & verborum coniunctorum phrasi exposita, consimilis alicuius sententiæ thema vernaculo sermone præscribitur, quod propositi auctoris verbis phrasiq; redditur, de qua re licet sumere exempla a Scoro in *libello de ratione lingua Latina & Græcæ addiscenda*, Item Matthæi Drelleri, & Martini Crusij exercitationibus.

Cæterum in imitatione Logica, operæ pretium fuerit adhibere quædã progymnasmata, & tanquam prælusiones. Id quod ita fiet primū. Thema quoddã proponatur, cuius quærentur vel causæ solum, vel effectus, adiuncta, vel subiecta. Deinde definiatur aut diuidatur ex argumentis primis, tum ex omnibus locis describatur. (*Hinc enim disputandi & amplificandi copia oritur*.) Postea quæstio cum argumento nunc simpliciter, nunc coniuncte concludatur.

Partes syllogismi infirmæ confirmentur.

Præterea in nostris ipsorum Epistolis & in Epigrammatibus, in Psalmis, constituatur thema aliquod, & certa constituentur argumenta. Deniq; thema simplicis rei ducatur per omnia argumeta, quæ primum nude ponantur, vt deinde ex iis omnium generum enuntiationes fiant, ex enuntiationibus vero, si dubiæ sint, assumpto argumento, syllogismi cõficiantur. Thema vero sententiæ non necesse erit confirmari

per

per omnia argumenta, sed pleraq; , & quidem præcipua. Ino illud interdum ἀδυνατον est, quia materiæ quædam sunt vberes seu fœcūdæ, quædam vero steriles.

C A P. X I X.

Continens exempla progymnasmatum.

Stellæ: efficiens, procreans & conseruans causa est Deus. Materia est simplicissima & cælo similima, siue & aliquid sit ἀνάλογον igni siue aeri, siue aquæ. Forma est densior lux. Finis (*quæ res creatas spectat*) vi sua omnia inferiora vegetare, fouere, & sua luce perlustrare; qui Deum respectat, gloriam diuinam prædicare. Effectus vero sunt fines, efficere gratas vices dierum, & noctium, annorū & mensium, temperare qualitates in natura elementari. Subiectum est firmamentum seu cælum tanquã locus communis. nam & suus cuicunq; stellæ locus proprius est, aliæ sunt in Zodiaco, aliæ extra Zodiacum.

Obiectum. In quæ agunt stellæ, sunt elementa, corpora nostra, fruges.

Adiunctum. *Orbicularem figurã*, ita infixam esse orbi, vt immota persistat, & tamen cum sua sphæra moueri tanquam vehiculo, longe a terris distare, interdum solis lumine regi, certum & regularem cursum in cælo tenere, esse perpetuam, numero comprehendi vel non comprehendi, &c.

Diuerfa, fax & stella.

Disparata, Angelus, Cometa, stella.

Aduersa non inuenio, nisi quis, vt vnum &

multum aduersæ opponuntur: ita aliquis etiam stellam & sidus opponere velit.

Relatum Quodammodo est orbis.

Priuantia; stellatum esse, & ἀναστρον.

Contradicentia, stella, non stellæ.

Comparata paria, stella & ἀστὴρ, item stella & locus stellæ.

Imparia, maiores vel minores esse terra, excedere terram, vel ab ea excedi.

Similia, lucerna, Ecclesia, anima hominis, stella.

Diffimilia, stella & vita hominis.

Notationem non inuenio, quæ mihi placet.

Coniugata, stella, stellatum, constellatio.

Integrum. Orbis eius. Pars eius est radius vehens lucē. Species est stella polaris vel canopus, Genus est globus vel corpus vel essentia.

Diuisio, stella est fixa, vel rapida, physica, vel hyperphysica.

Definitio, stella est globus in cælo, id est, corpus rotundum in cælo, densior & lucidus.

Testimonium est sacrarum literarum, & oculorum. Hinc iam fiant Enuntiationes, vt habeas ἀποδείξαι περὶ τῆς ἀστὴρος, id est, *copiam propositio-
num.*

Deus creauit & conseruat stellas, dispositio est effecti cum efficiente, & enuntiatio est καὶ παντὸς & καὶ ὠτὸ. Stella constant e materia cælesti, quæ ἀνάλογος est elemento cuiusdam. Dispositio est materiata & materiæ. In stella tamen densior lux compacta atq; conferta, hinc forma dicitur de formato.

Diuerſa. *Quanquam fax eſt, tamen non eſt ſtella.*

Non Angelus, ſed ſtella eſt, ſunt diſparata.

Stella eſt ſui orbis ſtella, eſt relatio.

Si ſtella eſt, falſum eſt, non eſſe ſtellam, Contra-
dicentia.

Comparata, *Tantundem valet ſtella quam*
ἀστὴρ.

Stella & locus eius aequales ſunt paria.

Luna eſt minor terra, ſol maior: imparia ſunt.

Similia, ut ſtelle præſunt inferioribus, ita anime
corpori, ut ſtella interdū occultatur, ita etiam Ec-
cleſia in tantas anguſtias redigitur, ut aliquande
vix conſpiciatur.

Propoſitio. *Quod lucerna eſt palpitanti in te-*
nebris, hoc ſtella ſunt mundo.

Diſſimilia, *ſtella & vita. Non ut ſtella oriuntur*
& occidunt, nunc adſunt, nunc abſunt, nunc ab-
euunt, nunc redeunt, ſic & vita hominis exſtingui-
tur, & viciffim accenditur inquiunt Epicurei. A
ſtellis cælum ſtellatum eſt, ſtelligerum dicitur,
& conſtellationes oriuntur.

Teſtimonium, *Stellas eſſe teſtantur expe-*
riencia & ſacroſancta ſcriptura.

Nunc fiant ſyllogiſmi, ſitq; thema refutan-

Stella, quæ præluxit Magis, non fuit phyſica
ſtella.

Primus ſyllogiſmus a fine, vſu, & effectu.

Stella naturalis a Deo ad vſum eſt condita, ut
gratas efficiat vices temporum, ut qualitates in ma-
teria elementari temperet. Stella Magorum exori-

ente ad Christum venientium comes, hunc usum non prestitit, sed ideo apparuit, ut Magos deduceret ad natum Christum. Ergo non fuit physica stella.

Secundus, ex speciebus & loco subiecto.

Stella physica est erraticum aut fixa; & quidem stella quae Magos est comitata, non fuit errans neque inerrans, quia existit in aere, Non igitur fuit Physica stella.

Tertius syllogismus, ex adiunctis.

Naturalis stella est corpus perpetuum, interdum non conspicitur in terris, propter maius lumen solis, & analogum ac certum motum in caelo tenet; stella quae praecessit Magos non fuit corpus perpetuum, (quia neque ante neque post inspecta fuit,) fulsit & inspecta est interdum, non minus quam noctu, non tenuit regularem cursum, sed se prorsus accommodavit ad iter Magorum, ut cum ipsis & procederet & consisteret. Consequitur igitur non fuisse naturalem.

Ultimo, Stella physica tanto intervallo a terra distat, ut exacte nihil possit ostendere. Stella quae praevit Magis, non absuit longo intervallo a terra, quia exacte monstravit & domum, in qua fuit Ioseph & Maria, Ergo non fuit naturalis stella.

Secundum exemplum de igne.

Causa efficiens physica est calor intensus de sententia quorundam, Item motus caeli rapidissimus, quod magnam aeris partem secum rapit atque incedit, ut fiat ignis. Prima causa est Deus, qui in Genesi in historia Mosaica condidit ignem, de sententia quorundam Theologorum, cum dicitur: Spiritus Domini ferebatur super aquas. Causa con-

sa con-

fa conferuans est res ficca, facile inflammatio-
nem recipiens.

Materia est tenuis subtilisq; essentia ad sum-
mam raritatem redacta.

Forma est purus feruor, ipsaq; summa atte-
nuatio.

Finis est aquæ & terræ frigus, in corporibus
secretis temperare vitalem eorum spiritum, fo-
uere, coquere, maturare.

Effectus calefacere, aliis rebus alimentum
præbere, generare.

Subiectum res ignita. Subiectus locus est su-
prema regio elementaris lunæ proxima. Item
terræ viscera.

Obiectum est, quod ignescit.

Adiuncta sunt, rotunditas, leuitas, raritas, ca-
lor & siccitas.

Diuersa, ignem esse, & tamen non esse aerem
immesum.

Disparata, flamma, terra, aqua, ignis.

Ignis, si ipse calor intelligitur, aduersum ei est
frigus.

Priuantia ignium est τὸ ἀπύρον.

Contradictoria, ignis, non ignis.

Paria quibusdam sunt aer subtiliatus, calefa-
ctus & incensus & ignis. Aliqui lucem cœle-
stem & ignem paria faciunt.

Paria contraria sunt, igne resolui & frigo-
re condensari. Imparia, Minus quidem aqua.
Maius vero totus mundi globus.

Minus item est res, quæ sustinet vim ignis.

Similia sunt equus, & humor, & ignis, item

orbis cœlestes & ignis. Dissimilia: noster ignis quo nihil est edacius, & ignis quod est elementum. Ignis genus est elementum.

Distributio: Ignis alius potest dici ignis generans seu fouens, alius depascens & desumptiuus.

Definitio ignis, est summa caliditas iuncta siccitati, vel est calor viuificus, singulis rebus inditus; vel est elementum leuissimum, rarissimum, calidissimum & siccum.

Coniugata, Ignis, ignire, ignitio, ignitum.

Testimonium, ignem esse, testantur excoctiones metallorum in cauernis terræ, & chymicorum extractiones.

Ignem non esse Cardanus ait.

Dispositio diuersorum.

Enuntiationes, licet ignis sit calefactus aer, eandem tamen cum aere naturam, & proprietatem non habet, vel, est quidem aer subtiliatus, sed non ignis.

Dispositio disparatorum.

Non est flamma, non terra, non aqua sed ignis, igne tam resoluuntur omnia, quam frigore condensantur.

Dispositio Maiorum.

Ignis est maior suo globo inferioribus elementis. Item, si res que sustinent vim ignis aliquandiu sunt calide, multo magis ignis ut causa, calidus erit.

Dispositio similium.

Vt orbis cœlestes non cernuntur, sic nec ignis propter raritatem materia non cernitur.

Item

Item similitudinis disiunctæ seu proportionis.

Sicut se habet equus ad pabula, ita ignis ad res subiectas, at corpus nostrum cibo, equus autem alitur pabulo, Ergo & corpus nostrum fouetur igne. Ut humor ad siccitatem: ita ignis ad frigiditatem se habet, sed humor tollit siccitatem, Ergo ignis tollit & frigiditatem.

Dispositio dissimilium.

Non ut nulla corpora nascuntur de flamma; sic & ab igni elemento nihil generatur. Hoc enim est generationis & conseruationis rerum causa.

Coniugatorum.

Ignis ignit ferrum, ex ea ignitione dicitur ignitum.

Syllogismus.

Si ignis est, cernitur, sed non cernitur, ergo non est. Respondeo, quod non cernitur ignis, in causa est raritas materiæ, ob quam eandem causam cælestes orbis effugiunt obtutum nostrum. Syllogismus. Sine calore cælesti viuifico nihil generatur & fouetur. Ignis magni nominis viris est calor cælestis ζωπιδς. Ergo ignis alit, generat, fouet & conseruat. Syllogism. Elementum ignis viuificat. noster ignis vero non viuificat, sed potius consumit, & depascitur. Ergo noster ignis non est elementum.

Tertium exemplum Theologicum de maiestate Christi.

Efficiens maiestatis Christi in tempore re-

ceptæ est tota diuinitas, quæ fecit decretionem redemptionis generis nostri & formationem suscepti hominis cooperata est, *vt consilium Toletanum 6. capite loquitur.* At λόγος ratione essentia absolute consideratus, seu extra communionem, accepit maiestatem suam a patre, non temporis, sed ordinis respectu. Est enim æterna maiestas, vt generatio æterna est ex patris scilicet substantia.

Materia. Materia loco est genus, scilicet gloria & dignitas.

Forma, est quod Christi excellentia, partim est æqualis maiestatis patris, partim superat gloriam omnium creaturarum.

Finis maiestatis, vt creatura rationalis eum celebret in omni æternitate, vt Christus recte salutariter ac efficaciter defungi posset officio mediatoris & redemptoris.

Maiestatis *opposita & diuersa* sunt maiestas ipsa seu gloria participatio & localitas. Etsi enim sedet Christus ad dextram maiestatis, tamen sedet in excelsis, id est, supra omnes cælos, & licet data sit Christo maiestas, tamen non adempta est ei localitas, & licet Christus Ephes. 2. dicatur a patre poni caput Ecclesiæ, tamen hoc non derogat maiestati ipsius λόγος, id est, Deitatis.

Disparata sunt maiestas Christi, Angelorum, principis, cancellarij doctoris.

Aduersa est maiestati ac gloria Christi humiliatio, quod se abiecerit filius Dei infra omnes homines, vt coram æterno patre iacuerit pro-

stratus

stratus ac supplex pro nobis, deriuata in ipsum vera ira aduersus nostra peccata, perinde ac si se ipse nostris sceleribus polluisset.

Priniantia] Secundum humanitatem non est exæquatus Deitati Christus. Sic enim Symbolum habet Athanasij, *æqualis Deo secundum diuinitatem, minor vero secundum humanitatem, & ipse Christus inquit, pater maior me est.*

Similia] Similis ex parte maiestas Christi, quatenus homo, est claritati solis.

Dissimilia] Non talis maiestas Christi, qualis mortalis & impotentis homuncionis.

Notatio] Maiestas dicitur a maius, quasi maior dignitas seu amplitudo.

Coniugata] Maiestas, maiestaticus, maiestatice.

Partes] Partes maiestaticis Christi sunt septem. *Prima*, natiuitas ex æterno patre. *Secunda*, vniuersalis præsentia, immensa potentia, absoluta & summa bonitas, infinita sapientia, id est, ineffabilis misericordia. *Tertia*, vnio hypostatica, & personalis. *Quarta*, communicatio idiomatum. *Quinta*, exaltationis gloria, sessio ad dextram patris, beneficia redemptionis, amplitudo imperij. *Sexta*, adoratio. *Septima*, dona perfectionis seu excellentia donorum, quibus exornatus est, quam patres interdum vocant Deificationem. Hæc enim donorum collatio seu *θεῖα ἀξία*, ut *Iustinus loquitur*, ad communicationem idiomatum distincta est.

Ex his partibus *prima* & *secunda* respiciunt *ὑπόστασιν* & naturam *λόγου* seu Deitatis, & *λόγῳ*

proprie tribuuntur, non humanitati. Nihil enim ex æterno patre nascitur præter solum λόγος. Et nihil præter solum Deum est infinitum & immensum. *Tertia & septima* respiciunt naturam assumptam. Ea enim cum verbo diuinæ naturæ vnā constituunt *ὑπόστασιν*. Et hinc *Iesus Nazarenus* vocatur, & est Deus. Hinc recte dicitur, *caro Iesu Nazareni facta est Dei caro, Corpus Iesu Nazareni factum est Dei corpus*. Est & humana natura ἀναμάρτητος, id est, absq; peccato, & alias habet prærogatiuas, quibus & angelos & nos excellit. Et hinc dicitur *Iesus Nazarenus diuinus*, imo *summe diuinus homo*, & *corpus eius diuinum & gloriosissimum, caro eius perfectissima*. *Quarta* recipit personam seu personam, quia Deus & homo est, vnitatem, & hominis Christi gloriam amplificat. Filius enim Mariæ est conditor cæli & terræ, & vbiq; est præsens, quia vna & eadem persona est Deus & homo, persona nimirum in duabus subsistens naturis. *Quinta* officium Christi respicit, & toti personæ tribuitur, & Christo conuenit secundum vtramq; naturam. Christus enim est noster Mediator, redemptor, iustificator, saluator, summus sacerdos, Ecclesiæ caput, pastor secundum vtramq; naturam, sedet ad dextram Dei, & dominatur omnibus creaturis secundum vtramq; naturam, seruata vtriusq; naturæ proprietate. *Sexta* videlicet, adoratio respicit & personam vnitatem, & arctissimam copulationem duarum naturarum in Christo, & maiestatem officij seu potestatem saluandi & liberandi
genus

genus humanum, a peccato & morte, & dandi vitam æternam. Quare ad totam personam, quæ *ἑάνθρωπος*, dirigitur, non ad alterutram naturam seorsim.

Species seu diuifio maiestatis. Alia est τῆς ὑσίας Ἐ λόγου, id est, essentiae uerbi maiestas, alia τῆς οἰκονομίας, id est, dispensationis seu ministerij & missionis. Maiestas essentiae uerbi est, esse Deum ὁμοῦσιον, σωμαίδιον, ὁμόπρωον, id est, *coessentialem, coaeternum & coaequalem gloria.* De hac Anastasius in Symbolo; *Patris, filij & spiritus sancti, una Deitas, aequalis gloria, aeterna maiestas,* Et Cyprianus lib. 6. cap. 4. *Etsi corporis sui praesentiam hinc subduxit, maiestate tamen diuinitatis semper adest.*

Hæc maiestas λόγου est, & manet idioma essentialiale ipsius, & nulli creaturae secundum se ipsam & in seipsa realiter competit.

Maiestas οἰκονομίας est λόγου incarnati, seu Christi Dei & hominis gloria.

Hæc priore quidem inferior, sed tamen nihil habet in tota rerum naturam, quod ei æquiparetur.

Subdiuifio] Maiestas œconomiae est tum assumptæ tum officij, conueniens Christo secundum utramq; naturam. Illa est ex unione per se considerata, hæc ex fine unionis, propter quem unio facta est.

De maiestate humanitatis dictum ad Heb. 2. intelligitur, *Non angelos, sed semen Abrahae assumpsit.* Item dicta hæc Luc. 2. *Profictebat sapientia.* Psalm. 45. *Vnxit te Deus pra consortibus tuis.*

Luc. 6. & 8. *Quando attingitur corpus Christi, exit virtus.* De illo Matth. 14. *Ambulat supra fluctus maris.* Et alia, quæ loquuntur de donis ipeccantibus ad carnis assumptæ glorificationem.

De maiestate officij dicit Christus; data est mihi (*soli saluatori secundum Athanasium*) omnis illa potestas liberandi genus humanum a peccato & morte, ac dandæ vitæ æternæ, repellendi hostes, & exercendi Iudicij, in quo damnaturus sum incredulos, saluatis fidelibus, omnia deniq;, quæ mediatori congruunt non minus potenter quam sapienter, & mirando cum successu, contra inferorum portas transigendi. De hac item gloria loquitur dictum: *Omnia mihi tradita sunt a patre.* Item, *dedisti ei potestatem omnis carnis.*

Definitio] Definitio nominis maiestatis significat magnificum gloriæ splendorē & eminentiam. *Definitio rei*, Maiestas Christi est summa gloria, splendor, *ἀξία καὶ ἰσχύς*, id est, dignitas, perfectio, eminentia personæ & officij eius, a creaturis rationalibus summa cum reuerentia & cultu agnoscenda & prædicanda. Testimonia iam ante dicta sunt sparsim.

Nunc ad ipsam imitationē accedimus. Rem igitur, quam imitandā suscepimus, summā quæstionē, quo pertineat, & quo ex fonte inuentionis sit desumpta, considerabimus. *Secundo* inuentionis mēbra reliqua & methodū inspiciemus, distributis generalis quæstionis partibus & mēbris in sua capita inuentionis, & methodo diligenter examinata & iudicata. *Tertio* amplificaciones

cationes & profyllogismos suis locis, ac verborum & rerum quarumvis ornatum in membris singulis obseruabimus. *Quarto*, præcursione interpretationis, & lumine explicationis verborum & rerum, adeoq; virtutibus auctoris ad imitandū propositi cognitio & perspectio, quæstio aliqua consimilis earum rerum, quæ ab illo tractantur, imitanda proponetur. *Quinto*, quæstionem imitationi propositam, quam maxime ad similitudinis expressionem accommodabimus, & quoad veritas rei latura est, inuentionis, dispositionisq; membris accurate & ad viuum fere in proposita quæstione expressis, sententias sententiis, periodos periodis, incisa incisio, membra membris quasi æquissima lance distributa opponemus. Ita enim inuentionem acuemus, & iudicandi peritiã confirmabimus, nec leuiter purum & incorruptū sermonem augebimus. *Ad extremum* imitatio non seruilis, sed liberior esse debet, licet enim addere, detrahere, commutare, transponere.

Cæterum bono imitatori tenendum est, vt conetur non tantum efficere aliquid par, sed etiam interdum melius. Maxime ei etiam habenda est ratio τῆς πέποιτος, id est, decori & vitanda τῆς ὑπερηφάνια, & ὑπερηφάνια. At enim dicat aliquis, *An non imitari est furari? Imo vero.* Respondeo, est velitari & certare cum antiquissimis. Si integra verba transcribimus, hoc est furari.

Exempla imitationis supra in inuentione posita.

Imitatio exempli primi Poetici in Analyfi.
Sit propositio? *Mene incepto desistere victam,*

Imitatio sit indignationis similis, hoc pacto,
ego igitur a peccatis nunquam liberabor? Argumentum, *quia e corde vitiositatem nativam, & affectiones malas expellere nequeo.* Syllogismus, cui propositio deerit; Perfectus est talis, *si cordis vitia eradicare non licet, nunquam liberabor a peccatis. Sed primum, Consequens ergo, Pro syllog.* Ass. *quippe vector sanguinis & originis natura depravata.* Hic tamen pro syllogismus refutabitur ab exemplis, eritq; refutationis questio, peccatum originis tolli posse: Argumentum, *quia ex patribus multi etiam in gravissimis delictis divina gratia adiuti, peccatis quodammodo repugnare & resistere potuerunt.* Syllogismus perfectus talis est: *Si maiores peccatis resistere potuerunt, Ergo & ego resistere potuero Dei auxilio.* Assumt. *Sed isti resistenterunt, Ergo & ego.*

Imitatio secundi exempli.

Æole namq; tibi, &c.

Petitio similis sit, vt Deus suo spiritu genus humanum regat & emendet. Argumentum a relatis paribus addatur. Exordium petatur ab adiunctis & effectis Dei, *O Deus tibi uni potestas rerum omnium, quia tu hanc in iis exercere soles.*

Narratio occasionem petitionis exponat; quia generis humani natura ad interitum præsentissimum ruit, peccatis peccata cumulat, & cælum miscet auerno.

Propo-

Propositio sit, *Incute vim malis, infernasq;
obruere diras, & resiste Diabolo. Confirmatio,
sunt homines, qui grato ore domine tuum nomen
predicabunt, & glorificabunt. Prosyllogismus a
finibus, Ne prestantissima creatura tua turpissi-
me intereat, & tui dissimilis imago sit, sed perpetuo
tecum vivat.*

Imitatio tertij exempli.

O socij neq; enim ignari, &c.

Thema sit hortationis ad diligentiam in stu-
diis continuandis. Adhibeatur duplex argu-
mentum, primum a maioribus, secundum a fi-
nibus. *O pueri (neq; enim ignari sumus ante labo-
rum! O passi graviora! Amplificatio ab effectu,
dabit quoq; hac res uberem fructum. Prosyllogis-
mus a similibus, Vos & fontem Asinorum supera-
stis, partem aliquam itineris ad Parnasi iuga emen-
si estis; Nullus & nemo, qui mordebant se in sacco, &
vobis interfecisti sunt, scopulos Grammaticorum
prateruecti estis, saepe ferulam experti estis.*

Sequitur sententia hortationis, *Renocate a-
nimos, vigilemq; laborem in artibus sumite. Argu-
mentum a finibus, Et hac olim vos neglexisse pi-
gebit, per varios casus, per tot molestias rerum ad
Palladis arcem tendimus, metas tibi Musa osten-
dit. Amplificatio ab effectibus, Illic vobis aurea
surgent secula.*

Conclusio; *Durate & vosmet studiis servate
melioribus aptos.*

Primum exemplum.

Siccine me vincitum peccati iure teneri?

*Nec posse ex anima natiua pellere labem?
 Quippe veter carnis vitio tristiq; reatu.
 Numinis auxilio patres ne resistere multi
 Peccatis potuere, quibus fœdata Papatus
 Sorde fuit verbi lux? fixas pectore flammās
 Et furias animi vincire, ut congrua legi
 Vita esset: quid ego, qui Christi signa secutus,
 Aura diuina afflatus, conuerto in hostem?
 Et vincam, quisquam de Christi nomine nomen
 Expetat, ut cassis verbo nos gentibus aquet.*

Secundum exemplum.

*Christe Deus, tibi namq; pater cœli atq; solirex,
 Et mulcere hostes dedit & prosternere verbo,
 Gens inimica mihi mille intentare pericla
 Ausa fuit, cœlumq; imo commiscet auerno.
 Incute vim prauis, Sathane compeſce tumultus,
 Tu labia & plectrum, nobis cum corde dedisti,
 Hęc, dum vita manet, soli tibi sacra dicabo.
 His grates cantabo tua preconia laudis,
 Omne ut sic tecum cœli regione per eum,
 Viuam, nec pereat manuum labor ipse tuarum.*

Tertium exemplum.

*State viri, neq; enim immemores sumus ante la-
 borum.
 O passi graniora, dabit Deus his quoq; finem,
 Et vos infernam rabiem rigidosq; tyrannos
 Vidistis: Vos & mundi conuitia dira
 Experti: reuocate animos, mœstumq; timo-
 rem,
 Mittite, & hęc quodā placide tolerasse iuuabit,
 Per varios casus, per tanta pericula rerum,*

*Tendimus in cœlum, sedes ubi Christe beatas
 Omnibus ostendes, qui te coluere, tuumq;
 Ob nomen sunt passi: Felic regna aurea surgent.
 Durate & mecum casusq; manete per omnes,
 Durate & vosmet rebus seruate futuris.*

Quartum exemplum ex initio lib. Æneid.
 ubi dicitur, annuus exactis com-
 pletur, &c.

Hoc loco Virgilius agit de exsequiis Anchi-
 sæ parentis Æneæ.

Hunc accommodabimus ad parentalia, seu
 annum carmen in obitū docti alicuius viri.

*Annus exactis completur mensibus orbis,
 O cœtus varij Iuenumq; virumq; decori,
 Ex quo reliquias diuinisq; ossa Philippi
 Condidimus terræ, & mœstas deflenimus um-
 bras.*

*Iamq; dies lugubris adest, quem semper acer-
 bum,*

*Semper honoratum, dum vita manebit, habebo.
 Namq; ego si Scythicis agerem regionibus exul,
 Annua iusta tamen funebresq; ex ordine pom-
 pas*

Exsequerer, illi, si fas, altare sacrarem.

*Nūc ergo ad cineres, sanctissima busta Philippi,
 Adsumus una ultro, & lacrymis licet ora ma-
 descant,*

*Vt vix singultim possimus dicere pauca,
 Fert animus nostro persolvere iusta parenti.*

*Ergo agite & cuncti mœstum celebremus ho-
 norem,*

*Membris exigui, magni sed in arte Philippi.
 Poscamus Christum, nos hæc ut sacra quotannis
 Hac facere urbe velit, qua sunt pia iusta Phi-
 lippi.*

Ore fauete omnes, vobis ego voce præibo.

CAP. XX.

Imitatio Epistolæ V. lib. III I. cuius
 initium est.

Posteaquam mihi renuntiatum est, &c.

Propositio est, ne nimium angaris de iactura rei familiaris.

Hæc sententia confirmabitur totidem argumentis, quot habuistis in Analyſi. Exordium item & conclusio fere eadem hic, quæ istic.

Posteaquam mihi renuntiatum est de iactura rei tue familiaris, sane quam pro eo ac debui grauius molesteq, tuli, communeq, id domesticum malū, existimaui: qui sistic affuissem, neq, tibi defuissem, coramq, tibi consilio meo profuissem. Etsi genus hoc consolationis tenue & exiguum est, tamen, quæ in presentia mihi in mentem venerunt, de iis decreui te breuiter admonere, non quod mea sapientia te iuuari credam, sed quod omnino amore adductus aliter facere nequeam. Hactenus exordium.

Propositio.

*Quid est, quod te tantopere excruciet rerum tuarum immutatio? cogita quemadmodum adhuc natura nostra lapsus nobiscum egerit, & nobis eripi quotidie, qua hominibus non minus quam ipsa
 vita*

vita cara esse possint, valetudinem, honestatem, mentem & omnem vite frugalitatem. Hoc uno incommodo addito, quid ad calamitatē adiungi potuit? aut qui non in illis rebus exercitatus animus mā suesieri debet, atq; omnia aequius ferre? An paupertatē credo metuis? Quoties in eam cogitationem necesse est ut tu veneris, & nos saepe incidimus, his temporibus admodum preclare cum iis esse actum, quibus sine magnis diuitiis fas est vitam cum tranquillitate coniunctam agere. Quid autem fuerit, quod te hoc tempore ad cumulandum opes magnopere exstimulare posset; quæ res? quæ spes? quod animi solatium? ut inter alios ciues ditissimos excelleres? & magnam gloriam aucupareris? licitum est tibi credo pro tui animi magnitudine & liberalitate in hac rerum omnium frugalitate fructum deligere, cuius perfectionis diuitias tuas ad magnum nomen possidendum te tuto committere posse putares? an ex iis questum faceres, cuius cum florentem successum videres, amplitudine letareris? Sed interim res partas paulatim in libidine deuorares, in amicorum etiam egestate, liberalitati parceres? Quid horum fuit, quod non prius quam usurpatum, ademtum velis? At vero malum est partas res amittere? Malum est, nisi hoc peius sit istis prorsus se dedere. Quæ res mihi maximam consolationem afferat, volo tibi commemorare, si forte eadem res te confirmare & ad aequitatem animi reducere possit. In lectionem historiae incidens cœpi calamitates hominum omnium temporum considerare. Principio Indea accurrebat; Deinde Aegyptus, hinc tota Græcia: Hinc ipsa Roma, quæ quondam

florentissima loca fuerunt, nunc longe aliam speciem habent. Cœpi egomet mecum cogitare: Hæc nos homunculi dolemus, si quid e nostra re familiari interit aut amissum est, quorum commoditas minor esse potest. cum uno loco tot hominum uniuersæ facultates proiectæ iaceant, vis ne tu te cohibere & meminisse unam tibi detrahi earum. Crede mihi cogitatione hac non mediocriter confirmatus sum. Hoc idem si placet fac, ut ob oculos tibi ponas. Paulo ante uno tempore tot clarissima oppida mari terræq; vastata sunt. De totius finitima regionis usu, fructu & possessionibus præterea tanta diminutio facta est, omnes ciues enervati sunt, in unius lucelli particula, si iactura facta sit tantopere commoueris? Quæ si hoc tempore non accidisset, paucis post annis tamen omnes pecuniæ tibi relinquenda fuerint, quoniam huic vita utenda fruenda sunt concessa. Etiam tu ab hisce animæ aliorum auoca, atq; ea potius reminiscere, quæ tua amplitudine digna sunt; illa bona quandiu tibi opus fuerat inseruisse, una tecum fuisse, te Christiani nominis & religionis studiosum, ad æternam vitam collimasse, huic per baptismum consecratum fuisse, ista bonorum parte perfunctum esse, cum abusus accederet ab ipsorum usu destitisse. Quid est, quod tu aut quisquam cum fortuna, hoc nomine queri possitis? Deniq; noli obliuiscite pietatis magistrum esse, qui aliis consueneris diuitiarum contemptum præcipere & persuadere: Neq; imitare malos legislatores, qui in alienis vitiis animaduertendis profitentur se legum habere potestatem, ipsi sibi licentiam omnem somniant, sed potius

tius quæ aliis præcepta, ea tute præscribere soles, tute tibi subiice. Nulla diuitia sunt, quæ non occasio fortuna afferat & cõmunicet, auferat & eripiat. Illud amplum fortune patrimonium te cum dolore expectere tibi turpe est, ac non eiusdem iacturã, virtute tantũ animi vincere. Quod si quis etiam studiorum communiũ sensus est, qui collegij totius amor in te fuit, pietasq; in omnes eius ordinis homines, hoc certe illud te facere nõ vult, Da hoc uni, da cæteris familiaribus, qui tuo dispendio mœrent, da ordini tuo, ut si in simili malo opus sit, tua auctoritate & consilio uti aliquando possint. Deniq; quoniam in eam fortunam deuenimus, ut etiam temporis nobis seruiendum sit, noli committere, ut quisquam te putet non tam vitæ necessarium victum, quam potentia & veræ gloriæ spem lugere. Pluribus me cohortari sapientem pudet, ne videar superstitiose prudentia tuæ diffidere. Quare si hoc unum proposuero, finem faciam scribendi. Vidimus hactenus te in abundantia rerum pulcerrime ferre successum felicem, magnamq; ex ea re laudem adeptum. Fac aliquando intelligamus in egestate te aduersam fortunam æque ferre posse. Neq; id grauius quam deceat tibi onus videri, ne ex multis tuis laudibus, hac etiam deesse tibi videatur. Quod ad fratrem tuum attinet, cum occasio mihi melior fuerit de eius rebus, quas hic geret, quemadmodum familia eius se habeat, certiozem faciam.

Conclusio Imitationis.

Hic ergo primus campus est, in quo Dialectica Genesis versari debet. Eiusmodi autẽ imitatio cum tyronibus plurimum profit in iis diu,

multumq; exercebuntur, magnum operæ præ-
tium erit, si sententiosos versiculos poetarum
imitentur. Verbi gratia. Ennius: *Vnus homo no-
bis, cunctando restituit rem.* Imitare sic;

Vnus homo nobis moriendo restituit rem.

Vnus homo nobis fabricando restituit rem.

Virgilius:

Tanta molis erat Romanam condere gentem.

*Tu sic immuta. Tanta molis erat nostram re-
parare salutem.*

Hac tibi Penelope, &c. Ouid.

Hastibi sponsa notas mitto lentissime sponse,

Ne mihi responsum redde, sed ipse veni.

Item:

Non est in medico semper releuetur ut ager, &c.

Non est in peris, ut concilientur amores.

Plus pietas nummis irreprehensa valet.

Item:

Vino forma perit, vino corrumpitur ætas,

Vino sæpe suum nescit amica virum.

Vino forma viget, vino fit alacrior ætas,

Vino sæpe suum querit amica virum.

Item:

Nulla salus bello, pacem te poscimus omnes.

Nulla salus terris, coelum te poscimus omnes.

De Quæstione libera. CAP. XXI.

Sequitur alterum dictionis & scriptionis ge-
nus, quod fit sine vlla imitatione. Idq; multum
proderit adultis, qui aliquandiu vires ingenij
& prudentiæ imitatione virtutum hominum
prudentium exercuere atq; auxere. Si igitur li-
beram aliquam quæstionem explicabunt, eam

autem

autem dicimus omne thema, cuius tractatio ad nullius auctoris exemplum accommodatur, sed propria industria explicatur & conficitur, hæc altera geneleos via multum ipsos iuuabit; Hæc inquam altera Geneleos via, eaq; perfectior & difficilior.

Huius tractandæ, id est, componendæ præceptum vnum esse potest, vt omnes inuentionis artes & collocationis doctrinas excitemus, nullum intentatum argumenti genus relinquamus, omnibus syllogismorum simpliciũ & coniunctorum modis computemus; & rebus, quæ tractabuntur via & ordine, collocandis plane & facile quæstionem propositam deducamus.

Sed & liberæ quæstionis tractatio habet sua progymnasmata, contractiorq; & imperfectior est, seu incoata quodammodo, vel est plena, vel perfecta. Progymnasmata sunt futurorum operum quasi delineationes, quo pertinent tractationes gnomarum, Chriarum, Apophtegmatum, & succinctæ declamatiunculæ. Exempla, afferentur infra.

Plena tractatio artem exprimit perfectius, eaque sic absoluitur. Primo quæstionis vtraque pars subiecta & attributa per omnia fere argumentorum genera deducitur. Deinde inuenta vtriusq; partis propositæ quæstionis argumenta, *Primum* cum consequente parte quæstionis disponuntur, vt fiat syllogismi maior propositio; *Deinde* cum antecedente quæstionis parte similiter collocato, vt fiat assumptio, quam necessario conclusio sequitur. *Tertio* ar-

gumenta vario modo proponentur & concluduntur, & pro natura rerum, temporum, locorum, vel secundum Martis, vel secundum prudentiæ methodum, disponētur. Partes infirmæ syllogismi approbabitur, ornabitur, illustrabitur, amplificabitur. Sæpe commoratio & digressio in loco aliquo adhibebitur. præfertim, ubi incidunt loci communes, cum quaestione etiam inuentæ res disponendæ sunt, pro sua natura, in suadendo, hortando, accusando, commendando, gratis agendis. *Ultimo* sententiæ contraria vice refutabuntur argumentis contrariis.

CAP. XXII.

Formula tractanda Chrius.

Diuinus ille Plato dicere solebat, *frondes virtutis enasci atq; efflorescere de sudoribus & laboribus.*

Approbatio Chrius.

Æquum est, nos suspicere Platonem Philosophum tantū, quantus vix vnus fuit vllus. Philosophum inquam, qui non modo Logicas & Physicas artes, sed etiam Ethicam summa cum admiratione monumentis perpetuis disputatas signauit. Dixeris in eo fuisse consummationem sapientiæ humanæ, fuisse, eum speculum artium omnis secretioris Philosophiæ patrem, aut si mauis Deum. sane longum, omnia illius præclara & cum laude dicta, quibus omnium ordinū homines instruxit, recensere. De virtute, quam illustre est dictum sapientiæ ipsius.

Expo-

*Expositio seu narratio Chrias para-
phrastica.*

Qui virtutem venatur, necesse est, cum multis eosq; duros labores deuorare, omnis generis molestias cum sudore etiam cōiunctas, tum demum fiet, vt virtutem cum præclarissimis præmiis nanciscatur. Quod quam præclare dicatur, videamus licet.

Explicatio per partes.

Amatores enim virtutis aliquid de somno detrahere, voluptati nuntium remittere, hostium insultus pertimescere, corripientis fulmina pati sæpe, pecuniæ iacturam facere, sæpe etiam plagas ac paupertatem sustinere, difficulta deniq; itinera suscipere coguntur.

Inter nemo suos euasit magnus amicus,

Ars bona in ignota vult regione peti.

Quod si quis hæc detractet & reformidet, vt delicatuli & aureoli nostri filij consueuerunt, ei virtutis vsu fructu carendum est, & in hac detractione ac formidine ipsa eripitur vniuersa. Ista igitur omnia adduxerunt eo Platonem, vt frondes virtutis e sudore & laboribus efflorescere diceret.

*Amplificatio per comparationes si-
milium.*

Quemadmodū enim, qui frugū emolumentum percipere student, labores multiplices nō recusant in agro colendo, non frigus, non ventos, non æstum, non imbres timent: Sic qui virtutem expetunt, nulli labori parcunt.

Ab exemplis amplificatio.

Intueatur aliquis mihi Iulium Cæsarem historia nobilitatum, Herculem illum a multis decantatum, Æneam Virgilij tuba celebrem, & Vlyffem. Vita horum bone Deus, quam fuit laboriosa? At virtutis laude quam præstans.

A testimoniis antiquorum.

Vt iam facile intelligi possit dignum esse *ἔργον* Isocratem & Hesiodum, quorum hic virtutis iter asperum, ille artium radicem amaram esse pronuntiauit. Quorum quidem sententiæ cum hac nostra Platonica eadem sunt. Quod Hesiodus & Isocrates iter asperum & radicem amaram dixerunt, id sudor & labor Platoni est.

Conclusio Chrias.

Hæc ergo cum ita sint, par est admirari Platonem, & eum, qui de virtute humanæ conso- ciationis tutrice tam memorabile dictum tanquam oraculum e studio sapientiæ suæ protulerit.

Ex hoc exemplo ratio tractandarum Chriarum, Gnomarum, & Apophthegmatum peti potest. Ad eundem modum si tractare velis sententiam Basilij, docentibus tam opus est locis illis, quam sinistræ opus est dextra, id est, commendabis sententiam propositam, vel etiam ipsum auctore Basilium ex effectis & adiunctis. Deinde amplificationes adhibebis, qua usum dicti explicabis. Tertio accedet confirmatio e causis, e dissentaneis, e cōparatis ab exemplis & testimoniis. Quarto concludes breui Epilogo.

De Declamationibus. CAP. XXIII.

Ad declamationes conscribendas apprime necessaria est doctrina de partibus orationis disertorum hominum. Primum igitur de Exordio, deinde de Narratione, Propositione, Confirmatione, Confutatione, & de Peroratione agemus.

In Exordio videbimus de horum materia seu locis, unde sumenda sunt. Deinde de forma seu dispositione, hoc est consecutione partium exordij. Tertio virtutes exordiorum illustrabimus a contrariis vitiis.

Vnde potissimum sumuntur Exordia?

1. Primum Exordia ducuntur a re ipsa seu subiecta materia. Cum nimirum sine verborum ambagibus statim generaliter proponimus, qua de re dicturi simus. Hic licet nostram causam laudare, aduersariorum vero vituperare modeste. Sequitur exemplum.

Exemplum declamaturi de prouidentia diuina.

Propositio Exordij.

Magna fuit semper disceptatio, variaque hominum opinio de prouidentia diuina. Quidam enim profus remouerunt Deum a cura & administratione rerum humanarum, nonnulli quidem agnouerunt Deum & creatorem mundi, sed tamen diuinam eius potentiam & vindictam extenuantes, cum omnibus vitiis frenas laxare putarunt.

2. Petuntur a personis vel nostra vel audito-

84 M. RODOLPHI GOELENII
rum, vel aduersariorum, quæ tamen interdum
etiam coniunguntur.

Cum a nostra exordium sumimus persona,
modesta, verecunda, & breui extenuatione in-
genij atq; virium nostrarum vtendum est, vel
quid nostri officij fit ostendendum.

Exemplum.

*Intelligo quam exiguum mihi ingenium, quam
exilis dicendi facultas, quorum utrumq; me meri-
to detererre possit, ne verba ex hoc loco faciam.*

Cum ab auditorum persona dicere incipi-
mus, modice eos laudare, vel certe honorificã
illorum mentionem facere oportet.

Exemplum.

*Insignis vestra auditores lectissimi, sæpe erga me
declarata beneuolentia, indies magis magisq; pla-
cere mihi incipit, ac quasi exstimulat, & extrudit
me, ad sæpius ex hoc loco angusto perorandum.*

Ab aduersariorum persona: cum eos in in-
uidiam, odium & contemptum adducimus.

*Exemplum a nostra & aduersariorum
persona.*

*Spero vitam & mores meos ita esse compositos,
vt bonis omnibus probentur. Neq; enim vnquam
molestiam aut periculum cuiquam creauit: & iu-
dicia publica quantum potui vitauit. Verum cum
virulentus iste meus aduersarius obruere me con-
uitiis & mendaciis non desistat, spero veniam per-
sona mea dignam me impetraturum, si cum eo iu-
sto iudicio concertauero. (ductum ex adiunctis
vtriusq;)*

Exem-

*Exemplum a persona nostra & auditorum
itemq; re ipsa.*

*Intelligo quam curta (ut cum Poeta loquar) sit
mibi supellex, meoq; me modulo ac pede metior.
Intelligo quam ardua sit res, de qua sum dicturus.
Intelligo deniq; quam politum, limatum, & acu-
tum, sit vestrum iudicium.*

3. Tertio ordimur a causis vel occupationibus, cum nimirum exponimus, & declaramus quid nos ad dicendum impulerit. Huc referes tempus, sæpe enim ratione temporis, ad declamandum de aliqua re commouemur. Hoc exordij genus est valde frequens. sæpe enim res cogit in exorsu orationis nostræ, ostendere causam instituti nostri & consilij, ne vel temere, vel ambitione quadam aliquid humeris nostris suscepisse videamur.

Exemplum.

Si quis præclarum aliquod factum Romani alicuius laudare velit, sic ordiri potest, id est, (tale capeffere initum orationis potest.) *Ne quis miretur, velim, quod multis præclarissimis nostrorum hominum factis, præteritis, ad ea celebranda me conferam, qua multis abhinc annis apud veteres Roma cum laude sunt gesta. Non enim inscianter id facimus, sed consulto, tum ut inflammemur ad historiarum studium, tum vero quod, vix pauca reperias, hac nostra atate cum istis antiquis conferenda.*

Aliud.

Nemini vestrū mirum videri debet, quod ego

iuuenis neq; ingenij bonitate nec optimarũ artium doctrina imbutus ad dicendum ascenderim. Non enim audacia me impulit, nec ambitione, nec ingenij confidentia aliqua motus sum, sed honesta causa eo me protulerunt.

Tertium exemplum a tempore.

Monemur hoc tempore, quo Ecclesia festum Michaelis Archangeli peragit, ut ardentius causas & fines creationis Angelorum consideremus. Etsi enim nullo anni tempore huius diuini beneficij obliuisci debemus, quod bonos genios, tanquam corporum nostrorum stipatores & animæ defensores condidit & creauit, tamen hoc potissimũ tempore totamente atq; omni animi cogitatione in id intentos nos esse conuenit, ut viciũ & officia spiritualiũ illarum flammarũ, probe intelligamus, &c. Deo agamus gratias pro creatione Angelorum.

4. Quarto ordimur interdũ a Gnoma, Chria, Apophthegmate aliquo, fabula & similitudine. Sic Cicero lib. 3. Officiorum orditur sic, *Scipionem memini dicere se nunquam minus esse otiosum, quam cum esset otiosus, nec vnquam minus solum, quam cum esset solus.* Hanc Chriam Cicero laudat, expolit, & ad sese applicat.

Aliud.

Præstans ille Callistratus recenset, veteres finxisse occasionem pulcræ puellam, volubili rota vel pennatis pedibus insistentem, alata talaria in dextra tenentẽ; capitis priori parte capillosam, post glabram, ut significarent commoditatem & oportunitatem celeriter præteruolare, & nunquam, vel certe

certe raro venire, nec semper apprehendi posse. Haec imagine proposita, saepe vobis cogitandum est, ne vobis frustra tempus elabatur, nec cum ἀκμῆναι ἀδεῖσι simus studia eloquentiae colendi, ipsi nobis desimus.

Aliud.

Sicut is stultum ἔστι ὑπερκαταλάσων quoddam committit, qui quintā addere vult currui rotam; Ita mihi ab omnibus ridendi videtur, qui ματαιότη-
 γίας, id est, vanas artes addiscere student, ἔστι in
 παρέρχῃ laborant, missis ἔργῃς, quid est ineptius
 quam superuacuis se se onerare studiis quod nunc
 pleriq; faciunt. Quare breui oratione testatum fa-
 ciam, in quibus artibus aut disciplinis operam ab
 laborem nostrum collocare debeamus.

5. Quinto & ultimo non est rarum exordiū, quoda iubiecto loco sumimus, ut cum decla-
 mator, augustū templum, quod quotidie summorū
 oratorum vocibus personat, ἔστι in cuius cathedra
 non nisi docti s. quiq; collocantur, verbis ornat. Sic
 scripturus familiarē Epistolam ac popularem,
 Exordium capescere potest a patria communi;
 Si mihi alia tecum causa amicitiae non esset, satis
 arcto tamen vinculo nos deuinxisset communis
 patria. Non enim dubium est firmissima quasi co-
 gnatione eos sese mutuo attingere, quos natale solum
 coniunxit. Quocirca cum patria coniuncti simus,
 fac, ut animis quoq; ἔστι voluntatibus consentia-
 mus. Quod cum ita sit, facere non possum, quin per
 literas tecum loquar.

Interdum etiam a verbis affectuū, ut a pre-
 catione seu voto, gratiarum actione, laetitia, do-

lore animi ordimur. Cicero orationē pro Murēna ita incoat, a precationes; *Quod precatus sum a Deo immortalī, cum Murēnam consulem renuntianī, idem nūc ab eodem Deo precor, ut hic consulatus ei prospere, fauste feliciterq; cedat.* Sic declamaturus, hinc exordiū capere potest; *Ego vellem mei auditores, ut ad hanc grauiſſimam cathedram ascendisset quiſpiam me facundior!* Disputationis præſes sic ordiri potest, *Tibi omnipotens eterne & viue Deus gratias agimus, quod Euangeliū hoc extrema mūdi ſenectā repurgasti, tibi inter nos Eccleſiam colligis, eamq; clementer regis & defendis, ſeruas & notitiā artium & linguarum utilium, tueris diſciplinam, leges, politias, & congreſſus ſcholasticos.* Huc pertinet exordia ex abrupto facta. Sic Cicero. *Quo me vertā patres conſcripti? unde initium ſumā? Maius enim mihi dicendi onus imponitur.* Pro Roſcio. *Quid primum querar, aut unde potiffimum exordiar indices? aut a quibus auxilium petam?*

Occupationes deniq; in exordiis neceſſariæ ſunt. Iis enim amolimur, quæ cauſæ noſtræ officere vidētur vt: *Quanquā odioſum eſt clarorum hominum, dicta aut facta, mordicis apprehendere, veritatis tamen ductus ſtudio dicā quod ſentiam.*

In inſinuationibus eiufmodi *ἑλεγχῶν* ſunt creberrimę. Eſt aut inſinuatio nihil aliud, quam obliquam exordium, cum nimirum in cauſa iniuſta vel ſuſpecta, vt ſi defendere velimus aliquod *περιόδοξον*, id eſt, ſententiā non auditā, nos oblique ingerimus in animos auditorū, vt verbi gratia, *Si quis Helenam illam meretricem velit laudare*

laudare vel stultitiam, item quartanam febrim, is utetur insinuatione.

Exemplum in laudatione ebrietatis.

Non dubiū est mihi, viri ornatissimi, quin laudaturus apud vos ebrietatē sobrius, bis terve ebrius videar, partim quod ego inuenis dicendi imperitus in tanta doctorū corona, dicturus prodierim; partim quod de re tam absurda, quasi tam Christiano homini, ut prima fronte apparet, indigna, peroraturus. Sed agite, quod ego iam ex hoc loco dico, non est res nomi exempli, & merini alios ante me, moria, id est, stultitie praconium facere. consuetudo enim est antiquissima, ebrietas est a patribus nostris viris non prorsus impiis ad nos traducta. Conclus. Quorum exemplo imopotius vestra benignitate fietus, de temulentia non nihil dicere constitui. Vos igitur ut candide me audiatis, &c.

De Dispositione exordiorum seu artificio componendiea. CAP. XXIIII.

Exordia plerunq; constāt Enthymematibus, si detrahantur his amplificationes. Primū enim ponitur sententia aliqua, cui mox annectitur *αιπολογία*, id est, ratio, & tandem cōclusio subiungitur, quæ propositionem continere solet, ut in *sua fratria ut uxor ducatur*, Cicero collaudat sententiam Aristotelicā, *hominem solitariū aut bonū geniū, aut cacodamonem esse. Amare enim solitudinem & fugere consortium hominū est contra naturam.* Conclus. *Ideo sapienter praeceptum est, ut amicos nobis paremus, & societatem generis humani sedulo colimus, quo fit ut Philosopho uxore ducendam putem.*

Aliud amici ad amicum praeceptum.

Cupio tibi omnia mea, non aliter atq; mihi ipse esse nota. Ratio, quoad enim mens mea potest respicere, longissime video, te amicum meum fuisse summum. Quocirca non putavi faciendum, ut his $\alpha\mu\alpha\tau\omicron\phi\omicron\epsilon\gamma\varsigma$ ad te vacuus sine literis meis veniret.

Interdum tertio loco inferitur ante conclusionem amplificatio aliqua, continens vel prolepsin, vel aduersatiuam, seu ἀντίθεσις. Interdum etiam additur ἀξίωσις, id est, petitio ad auditores, ut benigne audiamur.

Exemplum.

Protasis Exordij, *Fortassis ad stuporem usque miramini, cur ego hac disputationis capita defendenda susceperim*, κατὰ σοφὴν ἐπιλογία. *Aliquis enim ex hac doctissima turba haec munia feliciter obierit, vel sic: Ego enim audacior vel laudis audior cuiquam esse videar.* ἀπίδοσις seu conclus. *Non igitur abs re male putabo.* Antithesis, *At me nec audacia nec laudis cupiditas impulit, sed praeceptorum auctoritas, qui hoc oneris mihi imposuerunt.* ἀξίωσις. *Quare rogo, ut quae vestra est humanitas, meas responsiones ieiunas benigne audiat.*

Aliud exemplum.

Propositio Exordij, *Cum meo me pede metior, satis intelligo tenuitatem orationis meae, quae exilior & horridior est, quam ut attentionē & beneuolentiam demereri possit*, Αἰτιολογία. *Agnosco enim me a natura esse infantem, & ad exercitationem dicendi minus excultum, quam ut tantum valere possit mea dictio, quo ter sis vestris au-*
ribus

ribus iudiciisq; politissimis satisfaciat, Aduersatiua; Verum, quia vestri officij est, non tam ob orationū, quæ ex hoc loco recitantur, dignitatē, quam ob laudatissimam declamandi consuetudinem vestra beneuolentia dicentes complecti, in magnam spem adducor, fore, ut eadem facilitate erga me sitis vsuri, quam erga antecessores meos declarastis. Amplificatio, qua fit aditus ad propositionem. Et quia ab elegantia orationis minus sum paratus, constitui eiusmodi argumentum, afferre, cuius tractatio non solum plurimum utilitatis, sed etiam dulcissimam delectationem attentis afferre possit, *Διπολογία*. Pertinet enim eius cognitio ad omnes bonarum artium cultores. Epilogus per *ἀξιωματικῶς*. Peto igitur, ut mihi operam audiendo detis.

Nota. Ad extremum sæpe exordia ita disponuntur, ut constent e syllogismis connexis, præsertim secundi modi, ut utinam Titius noster adhuc in viuis esset, sed decessit in Christo. Conclus. loco, seu pro ea conlectarium. Ergo parentalia illi peragere pietas postulat. Sed sciant rudiores connexos syllogismos pro syllogismis esse amplificandos, ne oratio sit nuda, & artificium facilius deprehendatur.

Enuntiationes porro hic sæpe contrahuntur, ut si is esset impetus animorum, & ardor mentium ad studium philosophia capeffendū, quam vsus eius ad Rempublicā gubernandā requirit, supernacanea esset omnis oratio, quæ ad Philosophia studium est facta, All. Num videlicet quia bona pars studiosorū segnis est, & philosophiam iacere patitur. Conclus. Omnibus igitur modis inueniendus est

orationibus excitanda & cohortationibus, ut aliquid operæ & studij in sincera ac sobria Philosophia ponant.

De vitiis exordiorum.

Ex ante dictis facile patet, viriosa esse exordia, in quibus est partium *ἀναγκασία*. Itemq; quæ sunt tumida & arrogantia, præterea aliena & nimis remota, & deniq; longiora, iusto vitio non carent.

De Narratione & propositione.

CAP. XXV.

Exordium aliquando sequitur narratio. In ea virtutes laudantur, breuitas, perspicuitas, probabilitas & suauitas. Breuitas intelligitur eiusmodi, quæ nihil necessarium prætermittat, & nihil superuacuum impertiat. Excursus itaq; & transitiones hic sunt vitandæ.

Perspicuitas consistit in verbis vsitatis, puris, significantibus & negotio maxime conuenientibus. Itemq; in ordine per circumstantias loci, temporis, personarum, causarum, & euentuum coaceruato. Suauitas consistit in commotione affectuum, omninoq; in recta pronuntiatione. Verbi gratia, *si tristitia cum tristitia animi, læta cum lætitia efferantur*. In hac re mirus artifex est Cicero, ut videre est in narratione pro Roscio, *vbi conqueritur de scelere & audacia intersectorum*.

Probabilitas dicitur, cum oratio est veritati consentanea, qua in re circumstantiæ ita adhibendæ sunt, ut auditor credat, nisi enim quæ nar-

rantur

rantur, temporibus & personis consentiant, nisi spatia temporum, dignitates personarum, rationes consiliorum, oportunitates locorum constent, de veritate narrationis dubitabitur.

Dilucida igitur erit Narratio, vt intelligatur, breuis, vt memoria comprehendatur, suavis siue ἡδυακή, vt auditor delectetur & commoueat, probabilis vt fides adhibeatur.

De dispositione narrationis.

Tribus fere membris narratio perficitur, in quorum primo causæ & consilia rei, vbi circumstantiæ locum habent, in Secundo acta ipsa, in Tertio euentus exponuntur. Egregium exemplum est oratio, quam legati Gallici a principe Condæo coram Principibus Electoribus Germanici Imperij habuerunt mense Nouembr. Anno 63.

Primum enim narrant legati *consilia, conspirationes & molitiones Wisn. quibus ad opprimendos Euangelicos (vt vocant) usus est, idq; ea breuitate, quam rei & loci circumstantia videbatur deprecere.* Secundo commemorant *acta atq; euentum, videlicet bellum intestinum. funestum & atrox, quod ex antecessis conspirationibus natum est.* Tertio enarratio quoq; est probabilis, quia *confirmatur testimonio plurimorum hominum & ciuitatum, que asperrima quæq; perpessa tolerarunt. adiunguntur etiam testimonij loco litteræ ipsius regina.* Quarto insperguntur subinde *affectus narrationi conuenientes, lugubres, ibulstres, tristes, querela de horrenda dilaceratione tam potentis atq; florentis regni.*

Secundum exemplum.

Aliquis accusaturus Vlyfsem, quod falso detulerit Palamedem, initio dicit de consiliis Vlyffis, quod semper voluerit excellere & primas tenere inter Græcos, atq; extremo odio persecutus sit Palamedem, cum hunc sibi aduersari animaduerneret. Deinde de actis, quo ab Vlyffe sit accusatus Palamedes. Tertio de euentu, cade videlicet consecuta, Vide Exempla plura apud Ciceronem in oratione pro Milone, item in oratione pro lege Manilia.

De Propositione. CAP. XXVI.

Propositio summam orationis complectitur, & quasi scopus est, ad quam omnia argumenta collimare oportet. Estq; Simplex & Multiplex. Simplex, cum vnum quiddam proponemus. Multiplex, cum de multis sumus dicturi, atq; tum licet vti enumeratione, seu partitione, seu diuisione. Et hæ partes eo ordine tractandæ erunt, quo sunt propositæ, nisi forte prudentiæ methodus aliud flagitet.

Exemplum multiplicis propositionis.

Socrates accusatus est, tum quod corrumpere iuuentutem, tum quod nouas superstitiones reduceret. Cicero in Oratione pro Manilia sibi tria ad dicendum proponit. 1. De genere belli Mithridatici, 2. De necessitate eius. 3. De Imperatore ad illud bellum eligendo.

De Confirmatione. CAP. XXVII.

Cōfirmatio est quasi cor propositionis. Propositio

positio enim nihil valet, nisi cōfirmatione propugnata fuerit. Ceterum materia confirmationis ex locis inuentionis sumatur. Hic de colloca- tione argumentorum monendi estis. Quem- admodum in præliis permagni interest, quo pacto aciem Imperator instruat; sic non parum habet momenti in oratione, quo ordine argu- menta rei confirmandæ ponantur & collocen- tur. Ut igitur Imperator optimos milites & ex- ercitatissimos in principio & fine constituere solet, tyrones in medio, ut a prioribus defen- dantur, & a posterioribus cohibeantur in offi- cio, ne fugam meditentur, & ne hostes post principium impetum faciant: Eodem modo faciat orator, firmissimas argumentationes in primis & postremis causæ partibus collocet, in- firmas, mediocres & coniecturales in media.

Huius præcepti de dispositione rationē do- cet auctor ad Herennium, quod re narrata sta- tim expectat animus auditoris, ex qua causâ cō- firmari possit. Quare continuo firmam oportet aliquam afferri argumentationem: quod & in fine facere vtile est. Quod quoniam nuper- rime dictum est, id est, paulo ante, facile me- moriæ mandatur.

Porro in confirmatione obseruandum est, singula disputationum argumenta, vel etiam pleraq; *μεγαλῆς ἐπιλόγῃς* finiiri. Deinde vno atq; altero, cōfirmationis argumento tractato, ope- ræ pretium est, interdum adhibere transi- tionem, & tūc simul attentionem excitare. Quod etiam fieri debet, si propositio orationis fuerit

96 M. RODOLPHI GOELENII
multiplex, tum enim docilitatis causa ab vna
ad alteram transitur.

Exempla.

*Sed de his satis atq; fortasse nimium multa, ve-
nio ad alterum disputationis nostrae caput.*

Aliud.

*Magna fuerunt haec, de quibus dixi, sed lenia
videbuntur, quod his, quae nunc allaturus sum, sum-
mam tandem causae arcem inuadam. Cic. 1. Off.
in fin. Quasi si vobis longa videtur, cum utilita-
te rei comparetur: & ita fortasse breuior videbi-
tur, &c.*

Item.

*His longius fortasse quam par erat, immoratu-
rus sum, cetera paucis & dilucide expediam.*

Tertio, Methodo prudentiae interdum con-
futatione praemittitur narrationi. Ut enim aedifi-
caturus domum, primum amolitur rudera col-
lapsae domus, & deinde aedificat. Sic oratores
saepe remouet, quae causae officere videntur, an-
tequam suam causam stabiliant, & firmis ratio-
num momentis fulciant.

De Confutatione. CAP. XXVIII.

Confutatione utimur, cum, quae nobis ob-
iici possunt refellimus aut eludimus. Inco-
aturque illa plerunque per particulam aduer-
satiuam. Habet potissimum duas partes, obie-
ctionem & dilutionem. Verum si obiectio &
dilutio, euoluantur accuratius, habebit confu-
tatio 4. partes, e quibus tamen tertia non raro
omittitur.

Primum

Primum ponitur *πρότασις*, id est, propositio.

Secūdo ipsa obiectio seu *κεφάλαιον* aduersarij.

Tertio *ἀντιπρόδοσις*, id est, opposita sententia, seu confutationis propositio.

Quarta est *ἀντιπροφωγὴ* seu *ἀντισκωδῆ*, id est, solutio ipsa.

Exempla.

Πρότασις, propositio confutationis: *Sed audite queso quid nobis obiiciant aduersarij.* Vel sic: *Sed quid vos aduersarij.* Obiectio: *vociferamini, &c.* *Ἀντιπρόδοσις*, *sed habeo quid respondeam*, vel: *Hic aqua non heret*, vel: *Sed non obmutescimus ad hanc frivolum obiectiōnem.* Tandem sequitur solutio, cui si res est clara per se, additur reiectio tanquam clausula hoc modo. *Sed in meridie lucernam adhibere quorsum attinet?* Vel: *verum quid refert media iungere luce faces, ut cum Poeta loquar.*

Aliud exemplum.

Πρότασις: *Sed quid audio dicat aliquis, errauit ne ergo Aristoteles cum inquit, &c.* Antiprotasis. *Speciosum sane est obiectū, sed facile refelli potest.* Solutio, *Nam Aristotelis sententia alio pertinet.*

Tertium exemplum.

Πρότασις, *sed quid vos aduersarij?* Obiectio, *impietatem Ciceronis accusatis, quod patriam grauissime afflictam & laborantem destruit.* Solutio, *scelus id quidem nefarium, si vel animi imbecillitate vel otij cupiditate ductus id fecit, sed quotus quisq; vestrum ignorat, Ciceronem a Reipubl. ita exclusum fuisse, ut eius consilio auctoritati locus non esset.*

Exemplum, in quo duæ sunt partes.

Istis vero literarum osoribus nequaquam aures patefaciendas esse existimo, qui clamitant, doctos omnia pervertere. Solutio, Nam commiseratione vel risu etiam potius quam invidia & refutatione digni sunt.

Cæterum in confutatione venuste adhibentur concessio, communicatio, exclamatio, interrogatio, extenuatio, Sarcasmus, Ironia, *μικτησιμὸς*, vt ex antecedentibus exemplis apparet.

De Peroratione. CAP. XXIX.

In peroratione, hoc est orationis artificioso termino vtimur, partim *ἀνακεφαλαιώσασθαι*, id est, enumeratione recedente præcipua argumēta seu rerum capita, quæ in tota oratione sunt sparsa; partim amplificatione, in qua adhibentur motus seu affectus animi ad persuadendum, quales sunt indignatio, invidia, commiseratio, benevolentia. Alij autem atq; alij motus in animis audientium concitantur pro diuersitate argumenti seu materiæ orationis. Interdum autem perorationi subiicitur quædam clausula seu confectarium.

Formula Declamationis.

Argumentum Ethicum.

Lucij Iunij Bruti consulis Romani factum laudatur, quod nec suis quidem filiis proditoribus pepercerit. *Vide Liniũ lib. 2. statim ab initio.*

Exordium e causis perorationis. *Cum celeberrimæ huius Academia consuetudo commemorabilis omnino inbeat, vt ex hoc illustri loco, de argumen-*

gumen-

gumento aliquo Philosophico perorem, mihiq^{ue} in historia & Ethica versanti mirifice placeat, in ea quae recte secusve facta sint inquirere: Ne quis miretur velim, quod multis praclarissimis nostrorum hominum facinoribus prateritis, ad ea celebranda me conferā, quae multis abhinc annis apud veteres Romanos magna cum laude gesta sunt. Αιπολογία. Non enim injicienter id facio, sed consulto, tum ut alios etiam inflammem ad historiae veteris studium. Tum vero, quod vix pauca reperias hac nostra aetate cum istis antiquis comparanda. Conclusio Exordij. Quare nemo erit, qui inique interpretabitur institutum nostrum. Narratio, Quid ergo est, de quo dicendū videtur? legens secundum Livij librum occurrit Brutus ille consul, qui Tarquiniū Collatinum collegā suum propter affinitatem Tarquiniorum suspectum coegit consulatu se abdicare & civitate cedere, bona regum diripi iussit, agrum Marti cōsecrauit, qui campus Martius nominatus est. Ibi tum erant in Romana iuventute adolescentes, nec ij tenui loco orti, avidiores regiae licentia quam civilis libertatis, ij conirauerunt de clam recipiendis regibus, inter quos & Bruti & fratris filij erāt, coniratio detegitur, quia fit? Brutus reos nulli parcens, nudatos virgis cadit securiq^{ue} ferit, ipso supplicium aspectate. Propositio. Praeter cetera ergo laudibus efferenda mihi videtur singularis ista Lucij Junij Bruti seueritas, quam in suis filiis plectendis regum restitutionem molientibus adhibuit. Confirmatio generalis. Hic enim si usquam alibi clarissimus iustitiae & fortitudinis splendor, hic quantum maximum Reipublicae studium

elucet? Argumentum 1. a iustitia, Isti, amabo, dic mihi regina iustitia quid tam cognatum est, si hoc non est, tam religiosum ministrum legum se praebe- re, ut non modo non in aliorum sceleribus connuen- dum putarit, sed ne in suorum quidem, quos ipse & pater & consul gravissimo iustissimoque supplicio maectandos, postquam aliquandiu petissent deliga- ti ad parum, pronuntiauit. De equitate quod du- bitemus nihil est. 2. Πειραστος a minori ad maius. Nam si Tarquinio Collatino Bruti in expellendis regibus socio propter solum Tarquinij nomen im- perium legitime abrogatum uniuerso populo Ro- mano, & hoc ipso Bruto iudice, quis iniquum cen- seat, hosce iuuenes perditis ipsorum machinationi- bus manifesto deprehensis capitis supplicio addi- ctos. 3. Argumentum a fine. Deinde cum gra- uissima fuerint cause regum exterminandorum, quae potuit esse iusta eorundem reuocandorum? Prae- fertim cum adolecentes illi non essent magistratus. Quid denique temperarios adolecentes ad tam ne- farios ausus & conatus impulit? an commiseratio? an amor Reipubl. an studium equitatis? quod ini- quum putarent, reges auito exsutos regno, perpetuo mulctari exilio? Nihil horum spectatum est, sed ad suam scelerate viuendi licentiam, qua sub legibus una cum ipsis regibus usi fuerant, recuperandam tanto studio, incubuerunt. 4. A testimonio. E- rant enim dictitare soliti, aliorum libertatem in suam seruitutem cessisse. Conclusio, seu perora- tio confirmationis primae partis. Aequissimo igitur supplicio, quis negat affectos? Altera pars confirmationis de fortitudine. Cogitemus porro

quanta.

quanta vis sit paterni amoris, amplificato ipse a definitione storgarum & affectuū. Deinde hoc exemplum tu amplificabis per comparationē imparium, hoc est, nostrorum magistratum, quorum pleriq; non in suis tantū, sed etiam in quibusuis aliis sceleribus puniendis nōnunquā lenti & dissoluti sunt, ut mirari possimus divinā prorsus in hoc viro animi magnitudinem, quæ huic tristi spectaculo non solum adesse sed etiam præesse sustinuit. Quodq; lata in filio sententia nusquam ab hominum oculis omnibus præ admiratione in se coniectis secessit, & in sella residens consulari filios & virgis cadi & securi perdi spectauit, nec colore quidem, quod animaduerti posset, immutato. Amplifica tuo Marte per comparationem impariū, id est, nostrorum parentū, qui mortis instar putant, si suos delicatulos & aureolos filios virgis vel paululum cæsos audiunt. Tertia pars confirmationis de Reipublicæ studio. Ad extremum quid vniuersa Reipublica potuit accidere optatius hoc ipso supplicio, quod ceteris omnibus testimonio esset, nec se laturos impune, si quid contra Rempub. in istis pestibus restituendis machinarentur. Multos quidē sui nominis infestiss. hostes habebant Tarquinij: sed nō pauciores eiusdem studiosissimos præsertim florentissimos quosq; ex nobilitate adolescentes. Quid autem futurum erat? Nimirum ut istis proditoribus vna cum ciuibus intra mœnia versantibus, Tyranni, nihil ipsis tale cogitatibus, in urbem irreperent, & libertate tantis parta difficultatibus erepta, infinitis partibus grauiorem imponerent seruitutem quam, qua ante fuissent pressi: Si-

quidem seruire libuisset, quibus ad unum omnibus
 pra se missis imminebat interitus. Sed seueritas ista
 hoc, quicquid fuit mali, potuit auertere. Conclu-
 sio horum argumentorum. *Reipublica igitur re-
 ctius consulere nequiuit optimus consul, quam ut
 edito in suos exemplo ceteros a proposito deterre-
 ret.* Hæc est confirmatio. Sequitur refutatio,
*Sed quid audio? quid? dicat aliquis, ita ne iustitiæ
 & fortitudinis laus, ita ne Reipublicæ salus filiorum
 sanguine quasita est? Obiectio. Ne illa iustitia
 non est, origo ne iuris est? Ne illa fortitudo non est
 crudelitas est, & ἀσέβεια. Ne illa Reipublicæ salus
 non est, certiss. potius pernicies est.* Hisce tribus ob-
 iectionibus adolescens tuo Marte respondebis.
 Ad duas priores a descriptione summi iuris &
 crudelitatis, quod *nimirum summum ius sit reli-
 giosa obseruatio legis, quod summum ius sit seueri-
 tas, seueritas autem sit virtus.* Etsi enim vulgo di-
 catur summum seu strictum ius, significare non
 seueritatem, sed ius calumniose interpretatum.
 Quod crudelitas non sit, probabile est inde, quia
 crudelitas est, cum sæuitur in innocentes. De
 ἀσέβειᾳ respondebis primum, quod *Brutus pu-
 niverit, non ut pater filium, sed ut magistratus ci-
 uem.* Item quod *amor patriæ sit preferendus amor
 liberorum.* Item quod *satius sit parentem, magistra-
 tum ἀσέβειαν videri quam ἀποσωπλήτην.* At non
 desinunt vociferari, patri adhibendam esse ἐπιει-
 κειαν, id est, mitigationem pœnae. Respondebis, si
 scelus filiorum ad unum tantum pertinuisset, ut
 potuisset *Lucius ἐπιεικείᾳ.* Iam verores agebatur
 totius ciuitatis, melius itaque fuit, ut periret unus

atq; alter, quam ciuitas. Ad posterioré obiectionem respondebis per cōcessionem hoc modo. *Quod vero clamitant, supplicium istud certissimam perniciem Reipublica fuisse, indeq; imperium Romanum magnum accepisse detrimentum, concesserim equidem, si bonæ frugis, bonæq; spei adolescentes fuissent: at eiusmodi non erant, sed omnibus cupiditatibus frenos laxabāt. Peroratio. Quæ cum ita sint uno omnibus ore predicandam censeo admirabilem Bruti iustitiam, diuinā animi magnitudinem, mirifice in Rempubl. propensam voluntatem, qui ne suis quidem execrabili ipsorum in patriam deprehensa impietate, parcendū censuerit, sed ipsemet capite ipsos damnarit, & supplicii spectatorem sese præbuerit, omnibus ad stuporem usq; tantam seueritatem & fortitudinem admirantibus.*

De Disputatione. CAP. XXX.

Ad exercitationem Logicam in primis pertinent, quæ de rebus habentur scholæ, collationes, ἀγλέξεις, συζητήσεις, disputationes. Eæ enim partim Genesi, partim Analyfi subiici possunt. Respondens componit theses, opponens facit nodos, hæc Genesis est; Respondens soluit & reterxit, hæc Analyfis est.

Est autem disputatio sententiarum de aliqua re collatio instituta hoc fine, vt veritas vel veri similitudo e tenebris & obscuritatum volucris eruatur & in lucem producat. Hæc sit sobria, modesta, prudens, placens, sedata, reuerentiæ studiosa, non tumultuaria, non clamosa, non garrulitas muliebris. Secus si fiat, verum erit istud, *disceptando amitti veritatem.*

De obiecto disputationis monendi sunt hoc iuniores. *Primum*, disputandum esse de probabilibus, ut *an fr̄is fuerit ante diluuium, an cerebrum sit sedes animi*. Deinde de certo veris & iis, quæ ab aliquibus speciose sunt impugnata, vel impugnari possunt Sophismatis vel captiosis argumentationibus, ut *an Christus operante spiritu sancto natus est ex Maria virgine*. Nam de iis, quæ sunt prorsus ἀνεύστατα, ad quæ nihil potest inferri, quo disputare attinet? Nihili. Ergo omit-tenda.

Themata ergo non continebunt manifesto falsa, quibus & gloria Dei læditur & homines pij amantesq; veritatis offenduntur. Quare recte dixit Ethnicus, *Impiam esse consuetudinem disputandi contra Deos, siue id fiat serio, siue simulate*. Verbi gratia. *Deus proprie est auctor scelerũ*. Item *melius est, sacerdotem habere decem concubinas, quam vnã legitimã uxorem*.

A manifesto falsis autem discernuntur πᾶσι-δῶξα, sententiæ ab opinione vulgi discrepantes, qua ingenij & iudicij exercendi causa disputa-re licet, præsertim in philosophicis materiis, ut anima cum e corpore excessit, non amplius est anima, est πᾶσιδῶξον.

Deinde aliena sint a disputationibus, quæ omnino excedunt captum humanæ mentis. De iis recte dicitur; *Quæ supra nos, nihil ad nos, vilitate vocant: τὰ πῶρῶθεν*, id est, *quæ non possunt in-uestiri, quæ procul sunt*. Ad extremum non expedit de sententiis naturæ notis, & iis, quæ vni-uersali experientia sunt notissima, disputatio-
nes

nes instituire, vt: *an ignis urat, an nix sit alba, an bis deni sint viginti.*

Personæ disputantium sunt Argumentans & Defendens. Iis necessarius est primo apparatus, deinde sequitur conflictus.

Apparatus consistit in duobus, *primum* in notitia verborum & rerum, de quibus disputatur, *secundo* in cognitione instrumētorum, quibus tractantur res & verba, id est, doctrinæ Logicæ.

Ad apparatus igitur requiritur præcipue magna supellex, & quasi cornu copiarū regularū & confectariorū, quæ ex præceptis Logicis fluunt tanquam riuuli e fonte, cuiusmodi sunt, *Ex particularibus seu uno singulari nihil sequitur. Posito toto integrali, ponitur qualibet eius pars. Qualis causa, tale effectum. Forma mutata prorsus interimitur rei substantia, actus siue forma subiecti nullus est. Item nullum simile est idem realiter. Item dato uno absurdo, sequuntur infinita. Non multitudinis sed saniorum opiniones curande sunt, saniores autem ij sunt, qui veritatem ducem sequuntur.*

Per hos & similes canones multa soluantur, quemadmodū Iurisperiti per regulas iuris multas cauillationes retexunt.

De Conflictu.

In conflictu, de quo etiam supra attigimus requiritur in primis ab vtraq; parte modestia, se intra rei, de qua agitur, metas continens, & meliora sentienti locū relinquens & cedens. Temperatū idem & æquabile genus sermonis, quate

est Philosophicum : Animus carens acerbitate:
ἁπλοῦς ne omnia confundantur in vnum chaos:
 Denique *φιλαληθεία*, id est, amor veritatis & o-
 dium sophistices, & tranquillitas post agnitam
 veritatem.

Præterea in conflictu cauendum est, ne nos
 nostro ipsorum iugulemus gladio, ne dum ictus
 inferre videmur, proprii pedis ictu a bello dis-
 cedamus, tacite dicentes illud.

Heu quatuor telis vulnera facta meis.

neve aduersarius ictus eludat, arma igitur quis-
 que sua experiri debet. Cæterum eiusmodi
 reciprocatōnis vitium dicitur *ἀντίστροφον* seu in-
 uersio, *βίασιν* seu violatio, quale hoc est. *Hospes*
quidã cum diuerneret ad Spiridonem Episcopum
carnibus in prandinm appositis, inquit: *Abstineo*
hodie carnibus, quia ieiunium est & Christianus
sum. Hæc ratio vere est *ἀντίστροφου*. Quare talis e-
 rat inuersio Spiridonis, imo *si es Christianus ves-*
caris carnibus. Libertatis enim Christianorum
 hæc quoq; pars est, quod ad discrimina tempo-
 rum & ciborum, non sunt alligati.

Ad extremū oportet concertantes dictorum
 & concessorum esse memores, ne oratio secum
 ipsa pugnet & fiat contradictionis implicatio,
Fuerunt olim heretici quidam ἑροπαχίται, qui do-
 cebant, ipsam Deitatem esse passam, quod cum Im-
 perator tanquam absurdissimum credere non pos-
 set, aliquo istis ad se vocatis produxit literas, quibus
simulabat ad se perscriptum esse a fide dignissimis
hominibus, Archangelū Michaelem esse mortuū,
hoc, inquit Imperator, adduci non possum, ut cre-
dam,

dam, quid vobis videtur? Responderūt θεοπαχίτου, ementitum id esse, nec fieri posse, ut Michael moriatur, cum sit spiritus. Tum subiunxit Imperator; Recte quidem, nec ergo Deitas seu Deus in sua substantia & natura pati ac mori potest. Ita rubore suffusi & confusi frigidissime suum hereticum dogma domum reportarunt. Haecenus de genere & conflictu, nunc de specie.

De partibus oppositis.

Argumentantis officium in his fere positum est. Primum obiiciet argumenta formis syllogisticis alligata, quam fieri potest breuissime, & si ita opus sit, addet confirmationes & declarationes. Non autem eadem semper via aduersarius est aggrediendus, sed interdū aperte, interdum oblique, vt in bellis hostem nunc aperto Marte, nunc ex insidiis inuadimus. Ductus enim argumentandi est duplex, Directus vnus, Obliquus alter. Est autem ductus directus, cum recta via colligimus, quod volumus probare, vt si defendens dicat, *constare caelum ex aqua*, tu directo sic oppones, *nullum corpus perpetuum constat ex materia elementari, caelum est corpus perpetuum, ergo caelum non constat ex materia elementari, ut aqua*. Ductus obliquus est, cum a quaestionibus & responsionibus progredimur ad argumentationem, vel cum accepto contradictorio eius, quod volumus probare, colligimus inde aliquid, quod sit falsum, vnde regressi docemus falsum id esse, quod collectum est, vt *si caelum esset conflatum ex aqua elementari, posset dissolui & corrumpi. Iam vero caelum non dissoluitur nec*

corrumpitur. Si enim corrumperetur, etiam generationi & alterationi obnoxium erit, quod falsum est. Sic diuus Paulus in Epistola ad Cor. 15. cap. probat, resurrectionem mortuorum ex hypothesis, seu inductione ad incommodū & impossibile. *Si nō resurgunt mortui, neq; Christus resurrexit, si Christus nō resurrexit, neq; nos resurgemus, ergo vana erit nostra predicatio & fides.* In disputatione enim licet interdū adhibere falsam hypothesis, vt ponamus, Deū condidisse cælum duntaxat, quod quanquā falsum est, fieri potuit: Vnde concludatur, *potestate Dei posse vacuum in natura rerum esse.* Data seu concessa hac hypothesis nihil luna, planetarum cælestium infimus complexu suo capiet, & ita erit inane.

Maximè etiā laudi ducitur, si opponens post solutionē instabit, præsertim cum obiectio nō videtur satis resoluta, tum igitur defendētis solutione vno atq; altero verbo repetita, aliam argumentationē afferet dicens: *sic insto; ita premo; in hunc modum urgeo: Longius premo.* Formulas autē superbas vitabit, qualis est hæc: *Sic ulterius aduersus vos insurgo.* Absit autem hic potissimū pertinacia in rebus leuioribus præsertim & incertis. Nam recte Augustinus inquit, *Melius est dubitare de occultis quam litigare de incertis, & Martialis, crede mihi sapere est, nō nimium sapere.*

De Officio defendentis.

Defendens priusquā in arenā descendat, difficultates thematum bene secum expendat.

Secundo diligenter attendet, quid cōtra obficiatur, & an hoc ipsum cum themate pugnet.

Sæpe

Sæpe enim multa obiciuntur impertinentia.

Tertio obiectum repetet & respondebit tum Dialectice tum realiter. In repetitione quidem eadem verba si fieri potest, modo ne sint barbara & indigna eruditis auribus, eodem etiam ordine, quo a disputatore proponuntur, iterabit. Addere enim aut adimere aliquid sententiæ in syllogismo propositæ, partim sophisticum est, partim sapit *φιλαυτίαν*, tum defendēs suis verbis vt auiculæ quædã suo ipsarū cantu, delectatur. Si tamen nimis proluxa est argumentatio, licet eam resumentis contrahere.

Inquis, *quorsum opus est repetitione?* vt detur locus cogitandi de responsione, & dissolutio per considerationem sit neruosior. Quid quod & in repetitione interdum melius intelligitur argumenti sensus. In responsione cauendum est, ne amplius ac aliter quam necesse sit, respondeatur.

Est autem in ea vel distinguendum & explicandum, vel concedendum, vel negandum, & reiiciendum.

Explicatur obscurū, distinguitur multiplex, ambiguum, seu verum secundū quid, est ex parte verum, vt *distinguo maiorem, distinguo conclusionem*, id est, *cōcedo conclusionem, sed cum distinctione quadam*. At magna est disputatio inter quosdam, an dicendū sit, *distinguo consecutionem*. Aug. Huneus ita loquitur, Petrus Aphonseca nequaquam, cuius verba sunt hæc, *Consequencia nunquam sunt distinguenda, sed concedenda aut neganda*. Explicari tamen ita potest

Huncus, ut ei sit, *distinguo consequentiam*, idem quod, *concedo consequentiam*, sed *cum distinctione*. Conceditur quod nihil obest proposito, quod pro nobis facit, quod impertinens est, ut *concedo totum, concedo conclusionem*; quia ea *contra nos non militat*. Hic sæpe, ubi defendens subdubitabit de falsitate vel veritate alicuius propositionis in syllogismo opponentis, tacito pede eam præteribit, & ad alteram, in qua vitium magis aperte deprehenditur, descēdet formula hac; Fuerit ita quod in maiore dicitur, *Esto maior vera, esto quod in assumptione affertur*, Barbari transeat *assumptio*. Latini, sit ita ut vis in maiore, iam respondeat duntaxat ad minorem.

Negatur falsum, ut *nego priorem partem antecedentis*. Reiicitur alienum vel inconsequens, ut *reiicio consecutionem*, id est, *connexio seu coherrentia partium non est necessaria*. Item *fallax est connexum*, seu *Elenchus est connexæ enuntiationis*, seu *nulla est consecutio consequentis ad antecedens*. Vñtatum tamen est *negandi verbū*, pro *reiiciendi*, & falsi pro inconsequentis. Quare licebit etiam dicere; *Si Gabriel est Angelus, est omnipotens*. Nego consecutionem seu falsum est connexum.

Caue autem neges conclusionem seu consequens.

Ad extremum defendens non respondebit *παρηγορως*, id est, superficialiter & obiter, ut ille, qui in promotione doctorum ad *Nauſeam* usq, magno cum auditorum risu, sæpe hac inculcabat, sic arguit Dominus, ego omnino respondeo obiter, sed
quoad

quoad eius fieri potest exactissime, vt nulla dubitatio amplius relinquatur. Finis enim Disputationis est veritatis inuentio.

Ex dictis manifestum est, disputationis partes essentielles ac proprias esse alias obiectiones & solutiones. Ad has accedere solent præfatio & gratiarū actio tanquam accessoriaræ & minus principes. In præfatione agitur vel de consilio ac fine disputationis propositæ, vel thema aliquod confirmatur declamatiuncula, vel numinis diuini gratia imploratur, vt linguam & mentem colloquentium gubernet. In gratiarum actione, tum Deo in primis, tum aliis etiam, qui disputationi præfuderunt, eamq; præsentia sua exornarunt, gratia detur, addita promissione omnium officiorum, studiorum & mutæ benevolentia.

Exemplum præfationis in disputationem.

Aristoteles vere ait primo, primi, posterior. & alibi generalibus artium præceptis eruditum καὶ ὅλα sciire; in singularium usu versatū & exercitatum, ἀπὸ ὧς καὶ ὡς τὸ ἐπιεργάζειν, id est, absolute & actu sciire: & vniuersaliter sciire posse, quod specialiter ignoretur: in usuq; singularium, eundem esse posse, qui vniuersalia artis præcepta didicerit, Noris eigo inquit P. Ramus tota Logica præcepta: & quamdiu voles disputabis. in singularibus vero hominum bene differentium exemplis non exercueris eorū more diu multumq; non differueris, si te Logicum esse opinaris, opinione tua falleris. Nec enim Logica sola constat artis cognitione, sed multo magis exercitatione. Et recte dixit ille vnus ex veneranda antiquitate, tantum scimus quantum operamur; vt iam intelligas studiosa auditorum corona quod ἐκ τῆς λέξεως τὸ λέγειν ποιεῖται, id est, dicendo consequimur vt iudicemus, & non facile quis stylo

excellit, nisi diu multumq; disputarit & scriptitarit : sic
 ἐκ τῆς ἀγαθότητος τὸ ἀγαθὸν ποιεῖται, id est, *disputando
 consequimur ut bene disputemus*. Quare sapienter maio-
 res nostri exercitationem, iis suscipiendam voluerunt,
 qui in cursu Philosophico ad consequendum gradum
 versantur. Sapienter inquam patres nostri disputando
 ingenij vires periclitādas, & commentationem animis
 inclusam, in veritatis lucem proferendam iudicarunt:
 vt aliquando maiori cum laude nostra disputatio ac fa-
 cultas omnis ex σκιωμαχίᾳ seu vmbatili hac exercita-
 tione in puluerem, in medium agmen, in forum, in se-
 natum, in omnem deniq; conuentū populi educi pos-
 sit. In illo cōsilio maiorum nostrorum, ego quoq; sua-
 uiter acquiescens proposui quaedā disputationis capi-
 ta, e Cyclicis, vt cum Martio Capella loquar, disciplinis
 petita, & quidem singulas philosophiæ partes atting-
 entia: De quibus vt respondeā quam maxime ad ve-
 ritatem accommodata, faxit veritatis ille fons & inex-
 haustus sapientiæ largitor & ingeniorum parens opti-
 mus. Maxime interea vero, cum, vt concitato nauigio
 remiges gubernatorē requirunt; sic in Dialexi respon-
 dens Thesi & etiam Socrate quodam opus habeat: abs-
 te huius disputationis ἐξ ἀρχῆς & præfecto, amanter hu-
 maniterq; quæso, vt si cui opus videbitur, mihi adsis,
 tuum iudicium interponas, omnemq; obscuritatis nu-
 bem discutias, Pro quo beneficio ego quidē animum
 gratum ac memorem polliceor, scholasticum ve-
 ro iuuentutis florem eo ipso tibi in per-
 petuum obligaueris atq;
 deuinxeris.

Theseo //
 sicuti

Τῷ θεῷ δόξα.

OL. 6. 3373

